

Kunskap, kompetens och utbildning - ett bibliotekariedilemma under 100 år

Av Lars Seldén och Mats Sjölin

1 Inledning

Vid det sjätte nordiska biblioteksmötet i Uppsala år 1950 gjordes följande uttalande angående bibliotekarieutbildningen av det finska biblioteksrådet Helle Kannila:

Till slut en djärv hypotes: kanske det när allt går omkring betyder relativt lite hur utbildningen är formad blott det finns en gemensam utbildning för grupper av unga bildbara människor: dessa mognar för bibliotekarieyrket nästan av sig själva genom att under en tid läsa, höra, skriva och tala mycket om böcker och bibliotek.¹

Kannilas hypotes är knappast representativ för de åsikter som formulerats angående bibliotekarieutbildningen under 1900-talet, tvärtom är historien rik på högst bestämda uttalanden angående bibliotekarieutbildningens form och innehåll. Inte sällan står dessa uttalanden emot varandra och meningsskiljaktigheter är inte ovanliga.² Ett förslag från slutet av år 2002 angående hur bibliotekariens kompetens bör definieras står att finna i fackföreningstidningen DIK-forum.

Grunden i bibliotekariens kompetens är förmågan att identifiera eller välja ut, samla, kvalitetsvärdera och strukturera medier och information på ett systematiskt sätt, så att materialet lätt kan återfinnas. I kompetensen ingår också goda kunskaper i informationssökning samt insikter om olika informationskällors relevans och karaktär. Bibliotekarien måste alltså ha förmåga att snabbt kunna återfinna efterfrågat material och att veta vilken informationskälla som är bäst till vilken fråga. Denna grundkompetens kompletteras av pedagogiskt och tekniskt kunnande, etisk medvetenhet och litteraturkännedom. Givetvis kräver specialisering fördjupad kompetens inom bibliotekariens specialområde.³

Det är frågan om bibliotekarien, dennes utbildning och kunskaper som är i fokus i denna artikel.⁴

---

1 Sveriges allmänna biblioteksforening: Sjätte nordiska biblioteksmötet i Uppsala 1950, 1951, s 150.

2 Se Torstensson, M.: Folkbibliotekarieyrket, 1991, s 98-105.

3 Eskelin, C.: Bibliotekariens kompetens - en svårbestämd art?, 2002.

4 I anslutning till bibliotekarieåkårens professionalisering kan det vara av intresse att en professionsgrupp som socionomer med sin nära anknytning till offentlig kommunal tjänst

Artikeln som följer, innehåller två distinkta delar, dels en närläsning med diskursiv ansats av två särskilt relevanta dokument och dels en historiskt inriktad uppföljning av diskursivt klarlagda begrepp. Arbetet kan ses som en del av ett vidare intresse för professionella och akademiska synpunkter på vad som konstituerar kunskap och kompetens på biblioteks- och informationsvetenskapens fält liksom för uppfattningar om utbildning för samma fält. Åtskilliga delproblem kan studeras med en sådan inriktning. Exempel kan vara en utbildningshistorisk studie, en studie av artikulationer i biblioteks- och närallgigande press, en studie av studentproducerade arbeten, en studie av linjenämnd⁵ och somliga andra styrorgan, en studie av personsamband, social mobilitet och en del andra personbundna frågor samt studier av praktikerna, lärarna och de studerande. Syftet med de två delarna är att först med diskursivt inriktad närläsning klarlägga antagonistiska ståndpunkter. Diskursperspektivet ger också en förståelse för språket som ett medel i kampen om definitionen av bibliotekariens kunskap. Syftet är vidare att med utgångspunkt från erhållna diskursiva temata med en historisk studie uppnå en förståelse för enigheternas såväl som oenigheternas uthållighet över tid.

Författarna är medvetna om att de företräder en utbildning på det behandlade fältet och att den ene författaren har personliga minnen av delar av det behandlade materialet. Det är vår avsikt att i ett senare sammanhang problematisera förförståelse och förhållanden kring eventuella fördelar med närhet och möjliga svårigheter med distans. Författarna är också medvetna om att diskursanalys och historisk metod är teoretiskt inkompatibla. Metoderna blandas inte. Resultaten från den ena används för att höja effekten av den andra. Det kan bli intressant att skärskåda resultaten i denna studie i ljuset av vilken utbildning som faktiskt bedrevs vid olika tillfällen, när vi har fått tillfälle att undersöka saken.

Artikeln disponeras i två steg. Steg I bygger på en textanalys, i vilken olika ståndpunkter i diskursen kring bibliotekarieutbildningen identifieras.⁶ Steg II förmedlar en förståelse för vissa av dessa ståndpunkter i ett historiskt perspektiv.

2 Steg I: Konturerna av en diskursiv polemik

Steg I presenterar resultatet av ett relativt snävt avgränsat nedslag i de språkliga uttryck som tagit form kring bibliotekarieutbildningen. Här urskiljs genom närläsning några sätt att förhålla sig till utbildningen och de kunskaper den antas förmedla.

---

nyligen har granskats ingående:

Dellgran, P. & Höjer, S.: Kunskapandets villkor och gestalt, 1999.

Dellgran, P. & Höjer, S.: Kunskapsbildning, akademisering och professionalisering i socialt arbete, 2000.

⁵ Linjenämnder var ett styrorgan knutet till den högskoleförordning (SFS 1977:263) som var i kraft mellan 1977 och 1993. Linjenämnderna hade ett totalt ansvar för organisation och utformning av utbildningen vid den linje som utgjorde dess uppdrag. Vilka linjer som skulle finnas och var de skulle lokaliseras bestämdes av riksdagen.

⁶ Sjölin, M.: Bibliotekariens kunskap, 2002.

2.1 Några förutsättningar

I biblioteks- och informationsvetenskapen studeras bland annat biblioteket, där bibliotekarien har en viktig funktion. Det är bibliotekariens uppgift att få det hela att fungera. Det går därför att ställa många intressanta frågor om denna nyckelperson inom ramen för biblioteks- och informationsvetenskapen, en av dessa är frågan om kunskap. Kunskapen utgör en stor del av hela den yrkesroll bibliotekarien har, och kan därför också svara indirekt på frågan om vad en bibliotekarie är. För biblioteks- och informationsvetenskapen är det viktigt att undersöka denna del, kanske den allra viktigaste, av det informationssystem biblioteket utgör. Svaret på frågan om vad en bibliotekarie anses behöva för kunskaper belyser också bilden av biblioteket och dess uppgifter. För det ämne inom vilket bibliotekarier utbildas är det av stor vikt att undersöka vilka kunskaper bibliotekarier bör ha.

Det finns inget svar på frågan om bibliotekariens kunskap som är givet av naturen, och ett rätt eller sant svar är därför svårt eller omöjligt att finna. Det är människor inom en social kontext som tillsammans diskuterar och försöker avgöra hur kunskapen rimligtvis bör konstitueras. Denna sociala kontext utgörs bland annat av bibliotekarietårn, bibliotekshögskolan med studenter och lärare, arbetsgivare och andra med intresse av att uttrycka sig i frågan, exempelvis forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap. Det finns många olika åsikter och olika grupper och individer argumenterar på olika sätt. Därför kan det vara givande att se på den diskurs som tagit form kring problemet, det vill säga, hur man inom fältet uttrycker sig om detta. Det bör vara möjligt att genom att studera denna diskurs få en bild av hur bibliotekarier och andra med intresse för frågan om bibliotekariens kunskap anser att kunskapen ser, eller bör se, ut. Några givande frågeställningar borde kunna vara de som följer: Hur konstitueras bibliotekariens kunskap diskursivt? Konstitueras kunskapen som en enhet eller som sammansatt av olika kunskaper? Bör dessa delkunskaper i så fall vara gemensamma för alla bibliotekarier, eller bör kunskapens sammansättning bero på bibliotekariens arbetsplats och arbetsuppgifter?

Även om diskursanalys ofta riktar sig mot frågor om makt, identitet och politik, är det möjligt att använda metoden för att lösa andra problem. Detta görs till exempel av Sanna Talja, Rami Heinisuo, Kirsi Pispä, Sinikka Luukkainen & Kalerovo Järvelin⁷ som använder metoden i utvecklingen av ett lokalt www-baserat informationsnät. I projektet analyserades användarnas diskurs för att ta reda på hur de kategoriserar sina informationsbehov och hur de närmar sig ett ämne. Resultatet från analysen användes sedan för att utveckla nätets vokabulär.

I biblioteks- och informationsvetenskapen har diskursanalysen som metod förfäktats och/eller tillämpats av ett antal författare, såväl svenska som utländska.⁸

---

⁷ Talja, S.: Discourse analysis in the development of a regional information service, 1997.

⁸ Ett antal artiklar har författats i syfte att flytta fram diskursanalysens positioner inom biblioteks- och informationsvetenskapen:

Budd, J. & Raber, D.: Discourse Analysis, 1996.

Frohmann, B.: Discourse Analysis as a Research Method in Library and Information-Science, 1994.

Talja, S.: Constituting 'Information' and 'User' as Research Objects, 1997.

För exempel på faktiska tillämpningar av diskursteoretiska utgångspunkter inom biblioteks- och informationsvetenskapen kan följande monografier konsulteras:

Hansson, J.: Klassifikation, bibliotek och samhälle, 1999.

Biblioteks- och informationsvetenskapen har också tidigare ägnat uppmärksamhet åt frågan om bibliotekariens kunskap. John M. Budd undersöker i *Knowledge and Knowing in Library and Information Science* biblioteks- och informationsvetenskapens epistemologiska arv, och argumenterar för att bibliotekarieprofessionens praktiska kunskaper bör grundas i en kunskap av teoretisk karaktär.⁹

2.2 Diskursens tecken

Metoden och dess teoretiska grunder är hämtade från Ernesto Laclau & Chantal Mouffe, två politiska teoretiker/filosofier som utvecklat en grund för diskursanalys.¹⁰ I sin diskursteori presenterar de en modell för hur begrepp tillmäts betydelse. Den passar bra för problemet, som här skall undersökas genom att se till de innebörder som läggs i termer som "bibliotekariens kunskap" och liknande. Förståelsen av Laclau & Mouffe är i viss mån beroende av en kunskap om Ferdinand de Saussures teorier om språket. Särskilt viktiga är begreppen *beteckning*¹¹ (*signifiant*) och *det betecknade* (*signifié*). Enligt Saussure består den grundläggande enheten i språket, *tecknet*, av relationen mellan dessa två delar.¹²

Innebörden i ett tecken är enligt Laclau & Mouffe bestämd av dess relation till andra tecken. Dessa relationer betraktas inte som fixerade och fastställda en gång för alla. Beteckningens relation till det betecknade är i själva verket möjlig att förändra. Detta sker i en diskurs genom att tecknen i den relateras till varandra på nya sätt. På så sätt kan ett tecken få nya innebörder. Den praktik som ställer tecken i nya relationer till varandra kallar Laclau & Mouffe för *artikulation*. Ett tecken som artikulerats, och alltså vid ett givet tillfälle står i en mer eller mindre statisk relation till andra tecken kallas *moment*. Ett tecken som inte är diskursivt artikulerat kallas *element*.¹³ Ett element motsvarar en flytande beteckning, vars innebörd är oklar.¹⁴

Marianne Winther Jørgensen & Louise Philips föreslår användandet av begreppet *diskursordning*, som ett sätt att komplettera Laclau & Mouffes diskursteori. Diskursordningen är ett socialt rum där olika diskurser täcker samma terräng. De olika diskurserna inom diskursordningen är i kamp med varandra. De tävlar om att skapa mening kring ett särskilt tema, och de försöker att skapa denna mening på olika sätt. Diskursordning kan som begrepp användas för att urskilja ett sammanhang där flera diskurser verkar. I ett sådant läge uppstår en situation som Laclau & Mouffe refererar till som *antagonism*. En antagonism uppstår när det i samma diskursordning förekommer olika sätt att artikulera, det vill säga skapa mening, kring ett visst tema, till exempel ett element. Antagonismen är en kon-

---

Talja, S.: Music, culture, and the library, 2001.

⁹ Budd, J.: Knowledge and knowing in library and information science, 2001.

¹⁰ Laclau, E. & Mouffe, C.: Hegemony & socialist strategy, 1985.

¹¹ I avsnitt 2 kursiveras de teoretiska begrepp som används som analysverktyg i studien första gången de nämns. I avsnitt 3 kursiveras de i empirin förekommande tecknen då de skrivs ut i den löpande texten, exempelvis för kommentar.

¹² Enligt Hawkes, T.: Structuralism & semiotics, 1977.

¹³ Laclau, E. & Mouffe, C.: Hegemony & socialist strategy, 1985, s 105f.

¹⁴ Op.cit., s 113.

fliktsituation, där den ena typen av artikulation motsäger den andra.¹⁵ Begreppet används här för att identifiera olika typer av artikulation, olika sätt att skapa mening kring de teman diskursordningen uppvisar, inte uteslutande i syfte att identifiera exklusiva disjunktioner.

Ett teoretiskt begrepp som används av Laclau & Mouffe är *ekvivalenssystem*.¹⁶ Ett ekvivalenssystem kan uppstå i vissa diskurser och är ett system av tecken som alla står i samma slags relation till något annat tecken (låt oss kalla det tecken A) i diskursen. Meningen i ekvivalenssystemets olika tecken nivelleras, de framstår ej som bärare av olika betydelser, då deras huvudsakliga funktion i diskursen är att konstituera tecknet A. I den föreliggande analysen identifieras ett antal tecken-system. Syftet är dock inte att identifiera endast sådana system vars tecken ekvivalerar varandra. Ett teckensystem antas kunna uppvisa kongruerande tendenser även om dess tecken bibehåller mer eller mindre distinkta innebörder. Därför har ekvivalenssystemet som analysverktyg valts bort. Teckensystemen i fokus kallas istället *teman*. De teman som kommer att urskiljas nedan har i empirin framträtt som kategorier av tecken med liknande innebörd.

Metoden går således ut på att finna hur relationerna mellan tecknen ser ut i diskursordningen som handlar om bibliotekariens kunskap. Diskursteorin som skisserats ovan kan klargöra hur språkliga uttryck kan användas på olika sätt som en strategi för att definiera innebörder i diskursers centrala tecken. Den fungerar här som ett sätt att förstå hur språket använts i det givna sammanhanget för att föra en kamp om definitionen av bibliotekariens kunskap. Överensstämmelser, harmonier och enigheter kan också upptäckas.

Beteckningar som syftar till bibliotekariens kunskap, bibliotekarien som kunskapsbärare eller till bibliotek som arbetsplatser där kunskaper behövs betraktas här som element, flytande beteckningar som är möjliga att tillskriva betydelse på många olika sätt. Deras relationer till andra tecken är inte tydligt fastställda inom diskursordningen. Ett antagande är att synen på vilka kunskaper bibliotekarieprofessionen bör besitta är skönjbar i synen på utbildningen. Därför undersöks två texter som framför synpunkter på bibliotekarieutbildningen. Valet av texter har fallit på ett par sinsemellan i tiden näraliggande texter om utbildning för det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet med gott om principiella och övergripande synpunkter. Andra möjliga val skulle i de flesta fall ha inneburit analyser av detaljerade utbildningsförslag på längre avstånd i tid från varandra och från dagens läge. Texterna har en intressant relation. Den ena utgör en skrivelse från SAB: Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor: *Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek*, 1989. I den framförs kritik mot den dåvarande utbildningen. Specialgruppens skrivelse föranledde SAB att vända sig till regeringen, som gav UHÄ,

---

¹⁵ Begreppet antagonism, se Op.cit., s 122f. och Winther Jørgensen, M. & Phillips, L.: Diskursanalys som teori och metod, 2000, s 54f.; det sätts i relation till begreppet diskursordning i Laclau, E. & Mouffe, C.: *Hegemony & socialist strategy*, 1985, s 64. Begreppet diskursordning används av Winther Jørgensen & Philips för att komplettera Laclau & Mouffes diskursteori. Begreppet hämtas från teoribygget *CDA – Critical Discourse Analysis*, där det används för att känneteckna den kategori av diskurser som associeras till ett givet socialt *fält* i Pierre Bourdieus mening, se ex. Bourdieu, P. & Wacquant, L.J.D.: *An Invitation to Reflexive Sociology*, 1992, s 15f. Diskursordningen som begrepp förklaras i Chouliaraki, L. & Fairclough, N.: *Discourse in late modernity*, 1999, s 114f.

¹⁶ Laclau, E. & Mouffe, C.: *Hegemony & socialist strategy*, 1985. passim

universitets- och högskoleämbetet, i uppgift att genomföra en översyn av bibliotekarieutbildningen. Den andra texten utgörs av just den slutrapport som följde översynen: *Bibliotekarieutbildningen i framtiden: slutrapport från gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen*, 1991.¹⁷ Dessa två texter var alltså viktiga delar av debatten, även om ingen av dem har legat till grund för en förändring. Den nya högskoleförordningen genomfördes 1993 utan särskild hänsyn till bibliotekarieutbildningen. Detta påverkar dock inte texternas relevans i detta sammanhang, eftersom de ändå uttrycker vissa av de tankar om kunskapens form och innehåll som finns inom fältet. De representerar här viktiga delar av diskursordningen i fokus.

Hädanefter refereras till texterna som "Specialgruppens text" respektive "Svenssongruppens text". Det förekommer inga referenser till enskilda författare. Vilken enskild person som skrivit vad är inte, i denna typ av analys, lika intressant som texten och språket i sig med sina begrepp och formuleringar.

3 Teman i diskursordningen

I detta avsnitt görs skillnad på kunskapens *form* och kunskapens *innehåll*. Med form menas egenskaper hos kunskapen som till exempel "akademisk". Tanken är att en bibliotekarie kan besitta kunskap som till sin form är akademisk, det vill säga kunskaper inom vetenskapliga ämnen och kunskaper förvärvade vid högskolor och universitet. Därefter presenteras de uttryck om kunskapen som syftar till dess innehåll. Med innehåll menas de frågor som bibliotekarien enligt diskursen bör vara insatt i, vilka ämnen en bibliotekarie bör ha studerat och liknande. Ett exempel på detta är litteraturvetenskap. För att använda exemplen ovan, tänks en bibliotekarie kunna besitta kunskaper om litteratur, som är förvärvade genom studier vid högskola. Kunskapens innehåll rör i detta fall litteratur, medan dess form är akademisk.

3.1 Kunskapens form

Två teman i diskursordningen strävar mot en bestämning av kunskapens form. Det första temat som presenteras här omfattar tecken som syftar till att bestämma huruvida bibliotekariers kunskaper bör vara generella eller specialiserade. Det andra temat berör frågor om utbildningens vetenskaplighet.

3.1.1 Bibliotekarietecknets former

Ett tema i den studerade diskursen är frågan om huruvida bibliotekariekåren, oavsett arbetsplats och arbetsuppgifter, bör ha en gemensam kunskapskärna, samt hur stor del detta gemensamma skall vara i förhållande till bibliotekariens samlade kunskaper. Här sker meningsskapande kring några element som måste be-

---

¹⁷ Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen: *Bibliotekarieutbildningen i framtiden*, 1991.

traktas som tämligen centrala för diskursordningen, nämligen *bibliotekarie* och *bibliotek* samt diverse avledningar och böjningar av dessa. Om bibliotekarien som bärare av kunskap och biblioteket som en plats där kunskaper behövs, talar man i den studerade diskursordningen på olika sätt. Specialgruppen förespråkar en hög grad av specialisering, medan Svenssongruppen poängterar det gemensamma i de kunskaper som bibliotekarier har eller bör ha. Texterna står i denna fråga i ett antagonistiskt förhållande till varandra. Följande utdrag är exempel på hur Svenssongruppens artikulering ser ut:

Den fråga som kritikerna tar upp är en kärnpunkt i vår utredning. Folkbiblioteken är kvantitativt dominerande inom biblioteksverksamheten i landet, och det är självklart att utbildningen måste tillgodose deras behov. Detta bör dock kunna ske utan att utbildningen behöver splittras.¹⁸

Undervisningen på BDI-området utgår från en gemensam kärna av sådant som är intressant och giltigt för alla bibliotek. Till denna läggs kurser med specialisering för olika bibliotekstyper och verksamhetsformer.¹⁹

De gemensamma studierna inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga blocket bör kunna kompletteras med specialiseringsstudier i enlighet med ett kursutbud som utifrån de lokala förutsättningarna utformas med sikte på olika bibliotekstyper och verksamhetsformer.²⁰

Utbildningen för blivande bibliotekarier bör, oavsett inriktning på bibliotekstyp och verksamhetsform, i stor utsträckning vara sammanhållen.²¹

Tecknen *gemensam kärna* och *sammanhållen* används som synes. Dessa relateras positivt till tecknen *utbildning* och *bibliotek*, det vill säga, de tecken som här betraktas som element. På så sätt konstitueras kunskapen som enhetlig. Denna typ av artikulering bestrids i viss mån av tanken på att specialisering "bör kunna" förekomma. I Specialgruppens text uttalar man sig på dessa sätt:

Folk- och företagsbibliotek har skilda historier och skilda funktioner.²²

Istället för att närma sig varandra har de olika bibliotekstyperna gått mot allt större diversifiering.²³

Både folkbibliotekarieutbildningen och utbildningen riktad mot forsknings- och företagsbibliotek måste få bättre förutsättningar att utveckla sin särart.²⁴

BHS har förklarligt nog svårt att utbilda de folk- och skolbibliotekarier vi vill ha, så länge man envisas med att hålla ihop utbildningen för forsknings- och

---

18 Op.cit., s 7.

19 Op.cit., s 7.

20 Op.cit., s 9f.

21 Op.cit., s 13.

22 Sveriges allmänna biblioteksörening. Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor: Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek, 1989, s 9.

23 Op.cit., s 10.

24 Op.cit.

folk/skolbibliotekarier. Självklart borde utbildningen från början delas i två linjer, vilket också tunga remissinstanser förordat.²⁵

Den krampaktigt sammanhållna utbildningen...²⁶

Hur hanterar dagens bibliotekarieutbildning denna situation? Enligt min uppfattning försöker man gäpa över en orimligt stor tugga. Utifrån en sympatisk men otidsenlig föreställning om den enhetliga bibliotekarierollen, det som förenar referensbibliotekarien vid tekniska högskolans bibliotek och barnbibliotekarien i Askersund, riskerar man att skapa bibliotekarien som minsta gemensamma nämnare som ingen är riktigt nöjd med. [...] Alltså: separat folkbibliotekarieutbildning med tydlig folkbiblioteksinriktning.²⁷

Jag tror att båda linjerna skulle vinna på en uppdelning redan från början.²⁸

Det är olyckligt att alla de utredningar och utvärderingar som bibliotekarieutbildningen utsatts för under de senaste åren i så liten utsträckning tagit upp de olika bibliotekstypernas kompetensbehov och arbetsmarknadens villkor.²⁹

Svenssongruppen tenderar som synes poängtera det sammanhållna, medan Specialgruppen uttryckligen argumenterar för att särskilja en utbildning för just folkbibliotekarier.

Det bör påpekas att det i Specialgruppens text förekommer fler beteckningar som syftar till bibliotekarien som specialiserad, än vad det gör i Svenssongruppens. Detsamma gäller beteckningar på arbetsplatser för bibliotekarier. Specialgruppen använder tecken som *barnbibliotekarie*, *folkbibliotekarie*, *skolbibliotekarie*, *specialbibliotek*, *företagsbibliotek* och *forskningsbibliotek* i större utsträckning. Man preciserar alltså noggrant vilken typ av bibliotekarie och vilken typ av bibliotek man talar om. Detta kan betraktas som ett sätt att uppmärksamma de skillnader i kompetensbehov som anses finnas vid olika arbetsplatser och befattningar. Uttryckssättet leder till ett konstituerande av bibliotekarieåkårens kunskap som mer divergent, än vad fallet blir om man kort och gott använder sig av tecknen *bibliotekarie* och *bibliotek*, vilket i högre grad görs i Svenssongruppens rapport.

Meningsskapandet och antagonismen kring så pass centrala tecken får konsekvenser som tydligt kommer att märkas i diskursens tal om de innehållsmässiga aspekterna av kunskap.

3.1.2 Akademisk kunskap?

I de studerade texterna behandlar man tecken som *akademisk* och *vetenskaplig* på olika sätt. Frågan gäller ofta om bibliotekariens kunskaper skall vara vetenskapliga, om bibliotekarien bör vara akademiker och liknande. Två huvudsakliga sätt att diskutera denna fråga kan uppmärksammas i texterna. Det rör sig, kort sagt,

---

25 Op.cit., s 15.

26 Op.cit., s 15.

27 Op.cit., s 20.

28 Op.cit., s 26.

29 Op.cit.

om ställningstaganden för eller emot en akademisk kunskap. Man kan här urskilja en tydlig skillnad mellan Svenssongruppens och Specialgruppens sätt att behandla tecknen. Enkelt uttryckt representerar Specialgruppens text ställningstaganden mot vetenskaplighet. Svenssongruppens text representerar det motsatta synsättet. Även i frågan om detta tema står texterna i ett antagonistiskt förhållande till varandra. Det diskursiva återskapandet av bibliotekariens kunskap ser ut på olika sätt.

Här följer nu ett resonemang med utgångspunkt i två utdrag från Specialgruppens text, som visar på den problematik man där presenterar kring tecknet *akademisk*. I texten berättas om ett samtal mellan en av författarna och "en chef för ett större folkbibliotekssystem som under många år rest runt och besökt biblioteksskolor":

Han menade att den tilltagande "akademiseringen" av bibliotekarieutbildningen gjort det svårare för folkbibliotekssektorn att få sina intressen tillgodosedda. I de skilda styrelseorganen för bibliotekarieutbildningarna finns idag ett mycket större intresse för forsknings- och specialbiblioteksfrågor än för folkbiblioteksfrågor. Detta har helt enkelt att göra med att man skapat en generell bibliotekarieutbildning för alla typer av bibliotek. Utbildningen är placerad i akademisk miljö där forskningsbiblioteksfrågor blir viktiga och självklara. Lärarna rekryteras från den akademiska världen och folkbibliotekssektorn blir ett främmande fält som allt färre har kunskap om eller intresse för.³⁰

I ovanstående citat finns tre tecken som ställs i intressanta relationer till varandra. De är *akademisk*, *folkbibliotek*, och *forsknings- och specialbibliotek*. Tecknet *akademisk* är positivt relaterat till *forsknings- och specialbibliotek*, men negativt relaterat till *folkbibliotek*.

Följande stycke är hämtat från en artikel i Specialgruppens text, benämnd "Arbetsmarknadens krav på folk- och skolbibliotekarier", och skapar alltså relationer kring tecknen folk- och skolbibliotekarier. Notera att det i texten endast talas om *bibliotekarier*, alltså inte närmare specificerat. En rimlig tolkning torde dock vara att man syftar till just folk- och skolbibliotekarier, det är dessa texten handlar om. Formuleringen *bibliotekarier* ses alltså som ett sätt att förenkla texten och få den mer läsbar.

Men de allra flesta bibliotekarier kommer att få jobba även med allmänkultur. [...] Alltför sällan ser man bibliotekarier på kulturevenemang i den kommun där de har sin dagliga gärning. [...] Ja, ibland märks akademikernas lätta förakt mot landsortens körsång och amatörteater, dragspel och hembygdsföreningar. Jag anser nog att man måste gå även på sådant som man inte är helt förtjust i - för att ortens kultur är så viktig att känna till. [...] Att överbrygga fientligheten mellan allmänkulturella avdelningar och bibliotek är viktigt.³¹

Här ställs en positiv relation upp mellan *folk- och skolbibliotekarier* och tecknen *allmänkultur*, *kulturevenemang i den kommun...* och *ortens kultur*. Detta innebär att en

---

³⁰ Op.cit., s 5f.

³¹ Op.cit., s 14.

bibliotekarie bör äga kunskaper om den lokala allmänculturen. Som exempel på dessa kulturyttringar förekommer *landsortens körsång* med flera. Mellan dessa exempel och tecknet *akademikerna*, ställs en negativ relation upp. Akademiker antas hysa förakt för lokal allmäncultur, och lämpar sig därmed inte som folkbibliotekarier.

Som tidigare sagts sker en annan typ av meningsbildning i Svenssongruppens text. Följande exempel illustrerar detta.

I fortsättningen benämns dessa ämnen det biblioteks- och informationsvetenskapliga blocket.³²

Här talar man om ämnen i bibliotekarieutbildningen, det är i sammanhanget intressant att man använder sig av begreppet vetenskap. Man talar alltså om vetenskapliga ämnen, betecknade *biblioteks- och informationsvetenskap*.

Genom denna breddning får de studerande mångfacetterade perspektiv på blockets innehåll. Detta är i sig en fördel, men också en nödvändighet i ett läge där svensk bok-, biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning företräds av endast ett fåtal professorer.³³

Avvägningen mellan olika kursmoment, liksom utvecklingen av profileringar inom blocket, kan och bör avpassas efter de lokala förutsättningarna när det gäller möjligheter till vetenskapligt grundad undervisning.³⁴

Detta är ytterligare exempel på användandet av tecknet *vetenskap*. *Professurer* och *forskning* är andra exempel på hur man relaterar bibliotekariens kunskap till den akademiska världen.

Den principiella utgångspunkten för våra förväntningar på utbildningen är att de studerande skall tränas i att identifiera och lösa problem inom "BDI-området". Vi har därför bedömt att bibliotekarieutbildningen måste få en mer högskolemässig prägel än f n.³⁵

Tecknet *högskolemässig* är ganska diffust. Antagandet här är att man syftar till en utbildning med mer akademisk och vetenskaplig karaktär. Detta presenteras som viktigt för att den studerande skall träna sig i att identifiera och lösa problem, vilket beskrivs som den principiella utgångspunkten för Svenssongruppens förväntningar. Notera att Svenssongruppen inte använder sig av speciella beteckningar för olika typer av bibliotek och bibliotekarier i dessa sammanhang. Istället talar man om bibliotekarier som en enhetlig grupp.

Som synes finns motsättningar i den studerade diskursordningen. Genom de olika sätten att uttrycka sig språkligt konstitueras bibliotekarien och dennes kunskap på olika sätt i den studerade diskursordningen. Somliga artikulationer syftar till att konstituera folkbibliotekarien som icke-akademiker och forsknings- och specialbibliotekarien som akademiker. Denna artikulation företräds av Specialgruppens text. Den andra typen av artikulation särskiljer inte olika typer av biblio-

---

32 Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen: Bibliotekarieutbildningen i framtiden, 1991, s 8.

33 Op.cit., s 9.

34 Op.cit.

35 Op.cit., s 5.

tekarier, utan skapar en bild av en enhetlig bibliotekariekår, bestående av akademiker. Detta sätt att skapa mening förekommer i Svenssongruppens text.

3.2 Kunskapens innehåll

I detta avsnitt presenteras teman som rör ämneskunskaper och färdigheter. Det finns en högre grad av harmoni i dessa teman även om de alla omfattas, och därför också berörs, av de antagonismer som urskiljdes ovan.

3.2.1 Information

I detta avsnitt presenteras ett tema i diskursen som innehåller tecken som *informationssökning*, *informationstjänst* och *informationsteknologi*. I Specialgruppens framställning finns två intressanta huvuddrag i informationstemat. För det första ställs både positiva och negativa relationer upp mellan tecknen. Beteckningarna för informationskonceptet relateras både positivt och negativt till tecknet *folkbibliotek* i Specialgruppens text. Det finns alltså en viss otydlighet i artikulationen och den diskursiva konstituerande kraften är kluven.

För det andra framställs kunskaperna om information och "data" som oförenliga med andra kunskaper, om kultur, och övriga kunskaper som behövs på vissa arbetsplatser som filialer, skolor och barnbibliotek. Det är en slags antingen-eller-situation som målas upp. Följande två utdrag illustrerar detta:

Biblioteksvärldens trendkänslighet är en annan orsak. De senaste åren har debatten koncentrerats på information, data, fjärrlån etc. Detta är och kommer att förbli en viktig del av folkbiblioteksverksamheten. Men den omfattning i vilken dessa frågor diskuteras ger lätt intrycket av att det är det enda som gäller. Det här med barnbibliotek, arbetsplatsbibliotek och skolor ger sken av att vara färdigutvecklat, inte expansivt, där finns inget att hämta. Det man skall satsa på är att bli en duktig informationssökare.³⁶

Det är svårt att ändra attityder man fått i blodet genom utbildningen. Har man på BHS fått inställningen att det är forskningsbibliotekskontakter och informationsteknik som är viktigast för folkbibliotek – då blir omställningen till en kulturförvaltnings krav på kunskaper om övrig kultur besvärlig.³⁷

Svenssongruppens text är klarare i sin behandling av informationstecknet. Utan problematisering relateras tecken som *kvalificerade informationsuppgifter*, *informationsstrukturer* och *informationslagring- och sökning* positivt till tecknen *bibliotekarieryket* och *bibliotekarieutbildning*.³⁸

I frågan om informationskunskaper finns således två huvudsakliga typer av uttryck. Det ena relaterar beteckningarna på informationskunskaper negativt till

---

³⁶ Sveriges allmänna biblioteksörening. Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor: Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek, 1989, s 15.

³⁷ Op.cit., s 16.

³⁸ Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen: Bibliotekarieutbildningen i framtiden, 1991, s 7ff.

element som folkbibliotekarie och folkbibliotek. Denna artikulation företräds endast av Specialgruppen. Det andra konstituerar bibliotekarien som besittande informationskunskaper. Denna artikulation finns i båda texterna. En antagonism kan urskiljas, men de två sätten att artikulera motsvaras inte entydigt och direkt av varsin text.

3.2.2 Kunskapsorganisation

Ett tema som endast efter viss tvekan valts att betrakta som skiljt från informationstemat benämns här "kunskapsorganisation". Det rör sig om katalogisering, klassifikation, indexering och bibliografier. Tecknet kunskapsorganisation återfinns inte i empirin, men fungerar som en lämplig beteckning för detta tema.

Antagonismen i informationstemat tycks ha en motsvarighet i detta tema. Både positiva och negativa relationer står att finna. Svenssongruppen står endast för en positiv relation,³⁹ medan man ur Specialgruppens text endast kan utläsa en odelat positiv relation mellan tecknen i kunskapsorganisationstemat och tecken som *forskningsvärlden*, *industrin* och *specialbibliotek*. Till tecknet folkbibliotekarie relateras teckensystemet positivt med en viss osäkerhet.⁴⁰

Antagonismens två olika ståndpunkter motsvaras inte heller i detta tema av de två olika texterna. Den positiva relationen finns i båda texterna, den negativa relationen endast hos Specialgruppen. Förhållandet är likadant i informationstemat. Detta kan vara ytterligare ett argument för att de två temana skulle kunna ses som ett och samma.

3.2.3 Kultur

Tecknet *kultur*, med olika prefix och suffix (exempelvis *allmänskultur*, *kultursociologi*, *övriga kulturområden*) är flitigt förekommande i båda texterna, och relateras alltid positivt till bibliotekarien. Kulturtecknets positiva laddning är tydligt i båda texterna, man anser att kunskaper om kultur är viktiga för en bibliotekarie.

En skillnad i sättet att skapa mening kan spåras till antagonismen kring bibliotekarietecknet. Specialgruppen gör som sagt skillnad på olika typer av bibliotekarier, och i den texten är det främst tecknet *folkbibliotekarie* som relateras positivt till kulturtecknet.⁴¹ Svenssongruppen, som inte skiljer mellan olika typer av bibliotekarier, ger tecknet *bibliotekarie* en positiv relation till *kultur*.⁴²

---

³⁹ Se ex. Op.cit., s 9.

⁴⁰ Sveriges allmänna biblioteksforening. Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor: Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek, 1989, s 4f, 13, 19.

⁴¹ Se ex. Op.cit., s 13, 15.

⁴² Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen: Bibliotekarieutbildningen i framtiden, 1991, s 7, 12f.

3.2.4 Språk

I texterna förekommer också uttryck om språkets betydelse för bibliotekarien. Dessa uttryck är av olika karaktär, med det gemensamma att språkkunskaper framställs som viktiga. I Specialgruppens text konstitueras bibliotekarien som någon med behov av kunskaper inte bara om västerländska skolspråk, utan också om de icke-västerländska minoritetsspråken i Sverige.⁴³ Mer generella krav på språkkunskaper förekommer i båda texterna:

Goda språkkunskaper är ett krav.⁴⁴

Vi har förordat att allmän behörighet för högskolestudier jämte särskild behörighet i svenska och engelska bör vara villkor för tillträde till bibliotekarietutbildningen.⁴⁵

3.2.5 Samhällskunskap

Både Svenssongruppen och Specialgruppen ställer upp positiva relationer mellan beteckningar som syftar till kunskap om samhället och bibliotekarietecknet i några olika former. Den ständigt verkande antagonismen gällande konstituerandet av bibliotekarien som specialiserad eller inte, aktualiseras emellertid också i detta tema. Några exempel följer:

Svenska folkbibliotek har mer än andra länder utvecklat metoder för uppsökande arbete. Härtill krävs kunskaper om närliggande samhällssektorer som skola, socialvård, fritids- och kulturverksamhet.⁴⁶

*Bibliotekens och andra informations- och kulturförmedlande institutioners verksamhet i relation till sociala, politiska, kulturella och ekonomiska förutsättningar i samhället.*⁴⁷

Sammanfattningsvis kan sägas att båda texterna framställer kunskaper om samhället som viktiga, men graden av specificering är lägre i Svenssongruppens text som använder mer inkluderande begrepp, vilket utdragen ovan är tänkta att visa. Det finns endast positiva relationer mellan element som bibliotekarie och bibliotek, och begreppen som syftar till kunskaper om samhället.

---

⁴³ Sveriges allmänna biblioteksforening. Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor: Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek, 1989, s 28f.

⁴⁴ Op.cit., s 13.

⁴⁵ Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarietutbildningen: Bibliotekarietutbildningen i framtiden, 1991, s 4.

⁴⁶ Sveriges allmänna biblioteksforening. Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor: Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek, 1989, s 10.

⁴⁷ Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarietutbildningen: Bibliotekarietutbildningen i framtiden, 1991, s 8.

3.2.6 Litteratur

Enligt de båda texterna bör bibliotekarien besitta kunskaper om litteratur. Denna artikulation är gemensam, men uttrycken skiljer sig ändå i detta tema. De två texternas olika karaktär märks tydligt. Specialgruppen talar om *bokkännedom*,⁴⁸ och *litteraturkunskap*⁴⁹ medan tecknen i Svenssongruppens text bär en tydlig koppling till den akademiska begreppsfloran. Här talar man om att *professurer*, [litteratur]vetenskap och *välutrustade universitet* skall ingå i bibliotekarieutbildningens litteraturvetenskapliga delar.⁵⁰ Artikulationen i litteraturkunskapstemat har en stark relation till antagonismen angående kunskapens akademiska form. Emellertid tycks texterna vara ense om att litteraturkunskaper är viktiga.

Specialgruppen framställer också ett vidare perspektiv på böcker och litteratur som en nödvändig kunskap. Inte bara litteraturen i sig är nödvändig att känna till; folkbibliotekarien behöver också kunskaper om bokmarknaden, utgivning, litteraturförsörjning och pedagogiska perspektiv på bokförmedling.⁵¹

3.3 Övriga teman

Nedan presenteras tre teman som vart och ett av olika anledningar har en ganska säregen karaktär. Det är tveksamt om ideologi och personliga egenskaper handlar om kunskap i samma mening som övriga teman. De har dock bedömts vara viktiga att presentera, för att en sammansatt och holistisk bild av hur bibliotekarien och dennes kunskap konstitueras i diskursordningen ska kunna ges.

3.3.1 Ideologi

Artikulationerna inom detta tema härrör uteslutande från Specialgruppens text. Det man framhåller i Specialgruppens text är att folkbibliotekarien bör ha en särskild ideologisk inställning. En folkbibliotekarie behöver en *folkbiblioteksideologi* och en medvetenhet om "folkbibliotekens ideologiska utgångspunkter".⁵²

Eftersom textens huvudämne är utbildning av bibliotekarier skulle detta kunna innebära en åsikt om att man under utbildningen bör framhålla att vissa ideologier hör hemma i folkbiblioteksverksamheten. Emellertid är en av utgångspunkterna i texten att det är en viss sorts människor som passar som folkbibliotekarier, och en möjlighet att gallra bort dem som inte passar efterlyses.⁵³ Det här synsättet i texten möjliggör en annan tolkning, nämligen att endast de som redan innan utbildningen äger de rätta ideologiska förutsättningarna tillåts fortsätta och bli

---

48 Sveriges allmänna biblioteksförning. Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor: Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek, 1989, s 39.

49 Op.cit., s 13, 26.

50 Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen: Bibliotekarieutbildningen i framtiden, 1991, s 22.

51 Se not 48 & 49.

52 Sveriges allmänna biblioteksförning. Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor: Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek, 1989, s 13.

53 Op.cit.

yrkesverksamma folkbibliotekarier. Det uttrycks också att rekryteringen till bibliotekarieutbildningen bör ta "hänsyn till, och drar nytta av sökande med erfarenhet från idébaserat folkbildnings- eller folkrörelsearbete".⁵⁴

Specialgruppen framställer den önskvärda folkbibliotekarien som ägandes vissa ideologiska förutsättningar. Detta, i samband med önskemålet om att kunna gallra bort kandidater som inte passar, kan tolkas som en strävan mot att genomföra en ideologisk homogenisering av bibliotekariekåren.

3.3.2 Personliga egenskaper

Specialgruppen framhåller att själva personligheten hos folkbibliotekarien skall vara av en viss typ. Denna åsikt står inte att finna i Svenssongruppens text. En god utbildning är enligt Specialgruppens text inte nog. En människa som vill bli folkbibliotekarie bör besitta särskilda egenskaper som kanske inte kan erhållas genom utbildning. Några tecken i sammanhanget är: *social begåvning, kreativitet, utåtriktad, aktiv, många intressen, människointresse*.⁵⁵ Det är inte självklart att kalla dessa egenskaper för kunskaper, och de kan kanske inte heller tillgodogöras en människa under en utbildning.

3.3.3 Näraliggande områden

Det sista temat som skall beskrivas här är ett som talar om möjliga kopplingar mellan bibliotekarieutbildningen och andra utbildningar. I Svenssongruppens text, som ger en vision om en akademisk utbildning, innebär detta att bibliotekarieutbildningen tänks ligga nära andra ämnen och forskningsområden. I texterna skriver man att det vore fördelaktigt om dessa näraliggande utbildningar skulle samverka med bibliotekarieutbildningen, och om kompetens från dessa ämnen skulle kunna lyftas in och utnyttjas i bibliotekarieutbildningen. Detta sätt att konstituera bibliotekariens kunskap förekommer i båda texterna, men är särskilt tydligt i Svenssongruppens text.

Ser man till de begrepp som texterna presenterar förefaller det som om bibliotekariens kunskap framställs som besläktad med det humanistiska området. Svenssongruppen ger konkreta och återkommande exempel i på utbildningar och områden att samverka med. Dessa är: *museiområdet, journalistutbildningen, informatörsutbildningen, folkhögskollärarytbildningen, och arkivarieutbildningen*.⁵⁶ Ämnen som nämns är *idéhistoria, etnologi, pedagogik, på folkbildningsfrågor inriktad forskning, litteratur- och kultursociologi* samt, som nämnts ovan, *litteraturvetenskap*.⁵⁷ Specialgruppen menar att utbildningen bör utformas så att "utbildningen sker i sam-

---

54 Op.cit., s 23.

55 Op.cit., s 12, 13, 27.

56 Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen: Bibliotekarieutbildningen i framtiden, 1991, s 12f.

57 Op.cit., s 23.

verkan med andra utbildningssamordnare inom folkbildningssektorn, främst folkhögskolelärareutbildningen”.⁵⁸

Den antagonism som rör “det vetenskapliga” är tydlig i detta tema. Detta beror särskilt på Svenssongruppens tydliga önskemål om att koppla bibliotekarieutbildningen till vetenskaper av olika slag. Specialgruppen tänker sig istället en koppling till folkbildningssektorn.

4 Ståndpunkter i diskursordningen

I avsnitten *Bibliotekarietecknets former* och *Akademisk kunskap?* ovan beskrevs hur de två texterna konstituerar kunskapens form. Antagonistiska ståndpunkter kunde påvisas i dessa teman. Där Specialgruppen talar om en differentierad, specialiserad och i varje fall för folkbibliotekarien icke-akademisk kunskap, talar Svenssongruppen om en till stora delar sammanhållen, akademisk kunskap. Dessa motsättningar ger återklang i stora delar av diskursordningen, och artikulationen i de flesta teman berörs av antagonismer som kan spåras tillbaka till dessa två teman. Då de därmed tycks ha ett stort inflytande över hela diskursordningen kan det vara värt att tillägna dem en kort diskussion.

Artikulationen rörande kunskapens form beskrivs i två olika avsnitt, och det förefaller rimligt att särskilja temat angående bibliotekariebegreppet från frågan om det akademiska. Båda dessa teman står emellertid under påverkan av motsatta artikulationer, och ett antagonistiskt förhållningssätt mellan texterna kan upptäckas i båda dessa teman. Är det då möjligtvis en och samma antagonism som gör sig märkbar i två olika teman?

En passage i Specialgruppens text antyder att detta är fallet. I denna passage förekommer en koppling mellan, å ena sidan, ståndpunkten *för* en heterogen, specialiserad kunskap, och, å andra sidan, ståndpunkten *mot* en vetenskaplig utbildning:

I de skilda styrelseorganen för bibliotekarieutbildningarna finns idag ett mycket större intresse för forsknings- och specialbiblioteksfrågor än för folkbiblioteksfrågor. Detta har helt enkelt att göra med att man skapat en generell bibliotekarieutbildning för alla typer av bibliotek. Utbildningen är placerad i akademisk miljö där forskningsbiblioteksfrågor blir viktiga och självklara.⁵⁹

I utdraget ovan framkommer tanken om att en akademisk utbildning inte kan tillgodose den speciella kunskap som krävs på ett folkbibliotek. “Forskningsbiblioteksfrågor blir viktiga och självklara”, men dessa frågor skiljer sig från dem som aktualiseras på ett folkbibliotek. En akademisk utbildning antas därmed inte kunna vara förenlig med en specialiserad kunskap annan än den som behövs på forskningsbibliotek.

---

⁵⁸ Sveriges allmänna biblioteksörening. Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor: Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek, 1989, s 23.

⁵⁹ Op.cit., s 5f.

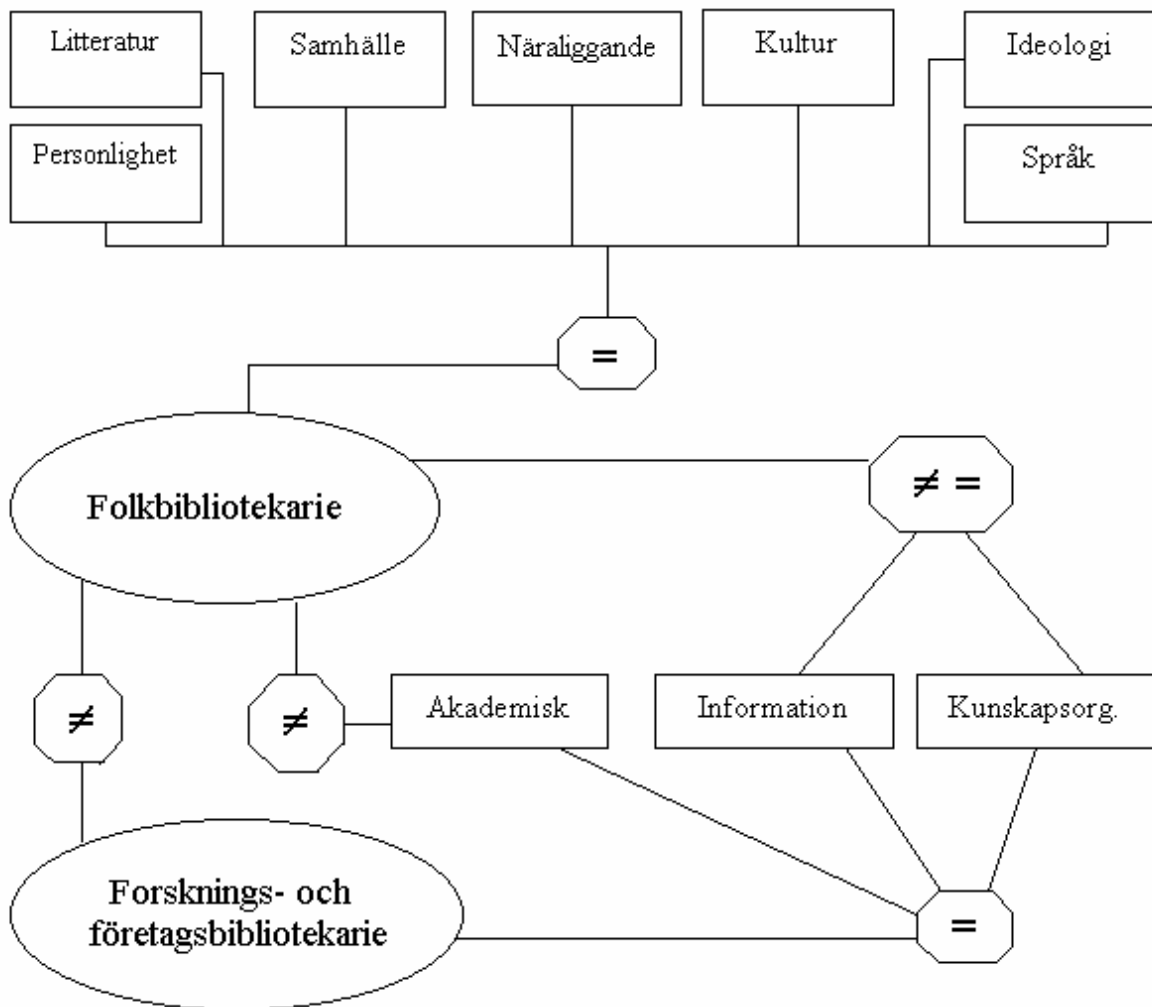

Antagonismerna rörande eventuell specialisering respektive eventuell akademisering förutsätter i så fall varandra. Det är på grund av att folkbibliotekariens kunskap är säregen och särskild från forskningsbibliotekariens, som kunskapen inte bör akademiseras. Akademiseras utbildningen antas den kompetens åsidosättas, som krävs på ett folkbibliotek.

Denna koppling visar att det kan vara rimligt att betrakta antagonismerna i de båda temana rörande kunskapens form som i grund och botten en enda. Det finns en konflikt som tar sig uttryck på olika sätt, och de olika uttryckssätten förutsätter varandra. Denna motsättning går sedan som en spricka genom hela diskursordningen, och bjuder två olika artikulationssätt att ta form, vilket tema det än gäller.

Denna tydliga klyvning i två artikulerande krafter motsvaras av varsin text. Texterna representerar därmed varsin diskurs, som var och en strävar mot en hegemonisk position i diskursordningen. Det finns emellertid en antagonism, vars två olika ståndpunkter inte representeras av varsin text; det är frågan om informationsbegreppets plats i ordningen. Båda texterna tycks vara överens om att åtminstone forsknings-, special-, och företagsbibliotek har behov av personal med kunskaper om information. När det gäller folkbiblioteken uppvisar Specialgruppens text ingen entydighet, man artikulerar både för och emot informationskunskaperna. Splittringen ökar i grad med precisering av arbetsplats: informationskunskaper behövs kanske på folkbibliotek, men inte på barnbibliotek och filialbibliotek.

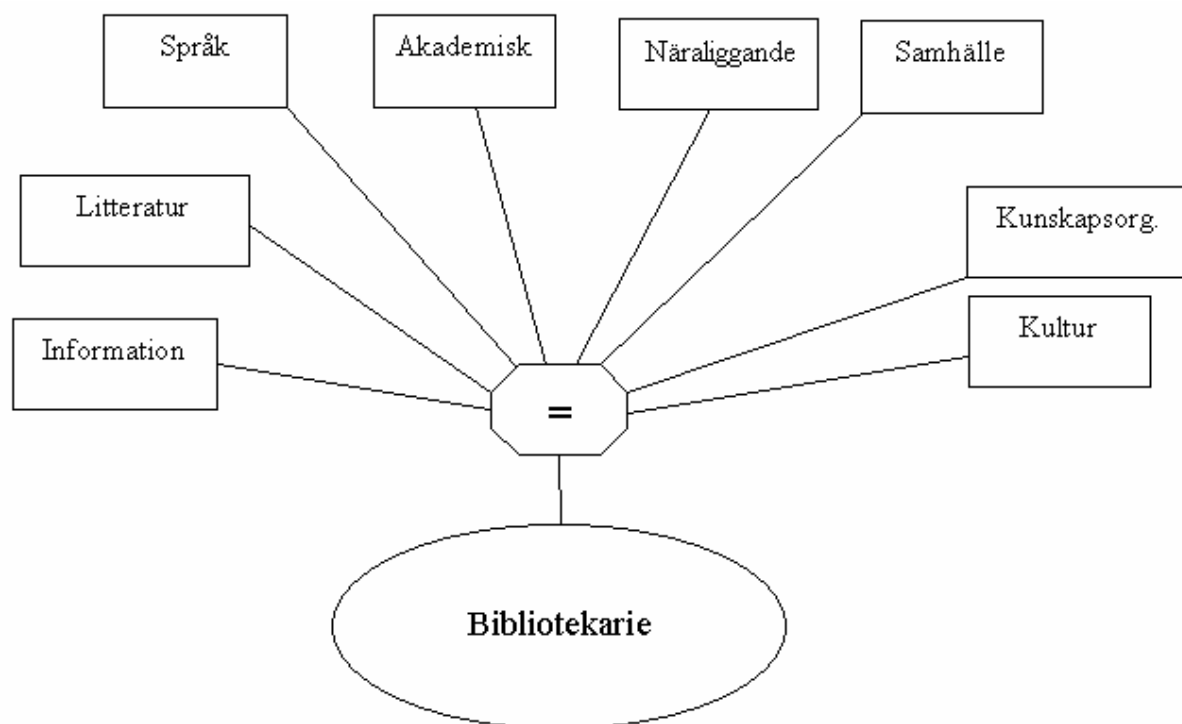
Vänder vi oss från temana rörande kunskapens form mot de som rör kunskapens innehåll ser vi att det finns stora överensstämmelser mellan diskurserna; kunskaper om kultur, samhälle, litteratur och språk behövs. Likaså bör bibliotekarieutbildningen berikas genom samverkan med andra utbildningar. Här finns inga meningsskiljaktigheter. Dessa uppstår först i frågan om huruvida kunskaperna skall erhållas genom en vetenskaplig utbildning.

Figur 1. Specialgruppens diskurs.

Figur 1 och 2 visar Specialgruppens respektive Svenssongruppens diskurser såsom de framställs i det empiriska materialet. Även om de till viss del kan sägas överensstämma med varandra finns betydande skillnader framställningen av de centrala elementen.

I modellen symboliseras det som här betraktas som element av de elliptiska formerna. De teman som förekommer i diskurserna representeras av rektanglarna. Relationerna mellan elementen och olika teman representeras av streck. Varje streck står också i förbindelse med en sexkantig form som visar huruvida det rör sig om en positiv eller negativ relation. Symbolen "=" kännetecknar en positiv relation, medan en negativ relation representeras av symbolen "≠".

Figur 2. Svenssongruppens diskurs

5 Steg II. Ståndpunkter i ett historiskt perspektiv

Som ovan visats, kan man med en diskursanalytisk ansats, komma fram till slutsatser om antagonistiska ståndpunkter i texter, som inte, i varje fall inte uttryckligen, polemiserar mot varandra. Det kan ha sitt intresse att granska ståndpunkterna i ett historiskt perspektiv. Låt oss ta ett urval av ståndpunkterna i tur och ordning. Hur uthålliga är motsättningarna kring vad som är gemensamt och separat, kring krav på vetenskaplighet, kring krav på språkkunskaper samt kring uppfattningar om ideologi och personliga egenskaper? Det finns en ambition att urskilja positioner på ett fält på vilket i en senare studie förhoppningsvis agenternas handlingar skall kunna urskiljas.

5.1 Gemensamt och separat

Behovet av en utbildning för att tillgodose folkbibliotekens behov gjorde sig av naturliga skäl påmint under pionjär- och genombrottsperioderna – tidigt nittonhundratals. Redan i en av de tidigaste och mest kända urkunderna för folkbiblioteksväsendets framväxt, den palmgrenska utredningen, talas åtskilligt om kompetenskrav och utbildning.⁶⁰ De olika bibliotekstypernas skilda uppgifter belyses, med en viss betoning på skol- och undervisningsbibliotek. Där finns emellertid också en vision av en enhetlig organisation för svenskt biblioteksväsende, som

⁶⁰ Palmgren, V.: Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, 1911, s 99-105.

inkluderar såväl skolbibliotek, rörelsebibliotek och folkbibliotek som universitetsbibliotek och Kungl. biblioteket.⁶¹

Nya enheter och nya kadrer skulle skapas. Det är då att begrunda att universitetsbiblioteken och Kungl. Biblioteket redan hade lösningar på utbildningsbehoven i sina kadrer. Mot en bakgrund av stränga anställningskrav (kunskaper i latin och 3 moderna språk samt licentiatexamen) fick varje ny amanuens en individuell träning av lärlingskaraktär. Det var inte fråga om någon samordnad eller centraliserad utbildning. Kapaciteten i system av detta slag är inte överdrivet stor och en export av utbildad personal blir för ett enskilt bibliotek en ren förlust.⁶² Det hindrar inte att övergångar från vetenskapliga bibliotek till folkbibliotekssektorn ägde rum. Särskilt påfallande tidiga exempel i ledande befattningar är Nils Gobom (1889-1975), Fredrik Hjelmqvist (1876-1960), Knut Knutsson (1897-1989), Hugo Lundgren (1880-1953) och Knut Tynell (1887-1953).⁶³

Folkbibliotek å sin sida var för små för att kunna hantera en inomverksutbildning av nämnt slag.⁶⁴ Vid mitten av 1920-talet var tiden mogen att utverka statsmakternas stöd för en folkbibliotekarieutbildning. Folkbildningssakkunnigas varning 1924 för konsekvenser vid ett uteblivande av en utbildning samt konkreta förslag om användning av medel för ändamålet kan vara en orsak men är under alla omständigheter åtminstone ett symptom.⁶⁵ De sakkunniga påpekar å ena sidan att "Folkbiblioteksarbetet kräver sin särskilda teknik, i mycket skild från de vetenskapliga bibliotekens" och å andra sidan att undervisningen vid Förenta staternas 17 biblioteksskolor vanligen avser både folkbibliotek och vetenskapliga bibliotek.⁶⁶

Man kan konstatera att själva ursprungen till biblioteksutbildningarna i landet var beroende av biblioteksfältets uppdelning. Det skulle dröja decennier innan det kom fram ett genomarbetat förslag till en gemensam utbildning tvärs över bibliotekstyperna. När tanken dök upp var det i den omfattande debatt som blev följden av folkbibliotekssakkunnigas betänkande 1949.⁶⁷ Utredningstexten ger intryck av en angelägenhet att utvidga och befästa "Statens biblioteksbyrås" kontroll över "biblioteksskolan".⁶⁸ Styrelserna för såväl Svenska folkbibliotekarieförbundet

---

61 Op.cit., s 43.

62 Kungl. biblioteket startade 1946 en sorts biblioteksskola, delvis tänkt som service åt andra vetenskapliga och specialbibliotek. Tynell, L.: 'Ett porträtt av författaren som valp' eller Mina tidiga bibliotek, 1998.

63 Linder, G.: När vi började, 1961, s 186.

Norlind, W.: Svensk biblioteksmatrikel, 1932, s 27, 36, 41.

64 Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola var ett undantag, men den startade inte förrän 1948.

65 Folkbildningssakkunniga: Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, 1924, s 31f.

Det torde behövas ytterligare studier för att klarlägga argumenteringen i ärendet.

Jämför Sveriges allmänna biblioteksförbunds utbildningskommitté: Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek, 1956, s 590f.

66 Folkbildningssakkunniga: Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, 1924, s 29.

67 Exempelvis ägnas Svenska folkbibliotekarieförbundets årsskrift *Biblioteket och vi* 1950 åt frågan.

68 Folkbibliotekssakkunniga: Folk- och skolbibliotek, 1949, s 88ff, 128ff.

som Sveriges allmänna biblioteksförning för fram tankar om samordning av utbildningen för bibliotekarier.⁶⁹ Så lyder en avslutning:

Bakom styrelsens yrkande på en ny allsidig och grundlig utredning av folkbibliotekspersonalens utbildningsfråga med hänsynstagande till frågan om akademiska bibliotekarielinjer och en samordning av utbildningen av personal vid bibliotek av skilda typer (folkbibliotek, vetenskapliga bibliotek, industribibliotek) står en kompakt opinion inom den svenska folkbibliotekariékåren, en opinion, som man lika mycket för bibliotekens som bibliotekspersonalens skull hoppas må vinna beaktande.⁷⁰

Liknande tankegångar genljuder i ett inlägg av Valter Ahlstedt (1908-), som var engagerad i Stockholms stadsbiblioteks utbildning.

Vad vi behöver är enligt min mening en grundläggande yrkesutbildning, som är gemensam för alla blivande yrkesbibliotekarier och som kan byggas på i olika riktningar allt efter de olika bibliotekstypernas krav.⁷¹

I juni 1956 tillsattes en kommitté vid SAB:s årsmöte med följande sammansättning: Gösta Ottervik (1911-1979), överbibliotekarie i Göteborg, ordförande, Bianca Bianchini (1905-), stabsbibliotekarie, sekreterare, Krister Gierow (1907-1979), stadsbibliotekarie i Stockholm, Gösta Morin (1900-), chefsbibliotekarie vid Musikaliska akademien, samt Lillemor Ståhlgren (1907-), stadsbibliotekarie i Huskvarna. Under pågående arbete blev stabsbibliotekarien Bianchini stadsbibliotekarie i Norrköping medan stadsbibliotekarien i Stockholm Gierow blev överbibliotekarie i Lund.⁷² Tillsättandet av utredningen hade en förhistoria i två konferenser med deltagare från folkbibliotek, vetenskapliga bibliotek och SÖ:s bibliotekssektion 1954 och 1955 varvid det uttrycktes intresse för en gemensam grundutbildning.⁷³ "Redan kommitténs sammansättning anger att utredningsuppdraget avsåg utbildning av bibliotekarier vid såväl folkbibliotek som vetenskapliga allmän- och specialbibliotek."⁷⁴

Förslaget som blev resultatet presenterades på tättryckta sidor i *Biblioteksbladet*. I bilagor redovisades även SFF:s utbildningskommittés förslag från 1952 liksom uppgifter om Folkbibliotekens korrespondensinstituts undervisning, Statens biblioteksskolas kursplan och en kursplan från Kungl. Bibliotekets kurs i allmän bibliotekskunskap.⁷⁵ (1952 års förslag nämner för sin del endast "bibliotekarieutbildning för folkbiblioteken" utan att ange någon problematik; den utgångspunkten må vara en självklarhet för en folkbibliotekarieförening.)

---

69 Sveriges allmänna biblioteksförnings utbildningskommitté: Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek, 1956, s 594f.

70 Wirde, K.G.: Utbildningsfrågan ur personalföreningens synvinkel, 1950, s 16.

71 Ahlstedt, V.: Kring betänkandet, 1949, s 326.

72 Sveriges allmänna biblioteksförnings utbildningskommitté: Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek, 1956, s 589.

73 Op.cit., s 595.

74 Op.cit., s 589.

75 Svenska folkbibliotekarieföreningens utbildningskommitté 1952: Förslag till bibliotekarieutbildning för folkbiblioteken, 1956.

I kursfordringarna ingick 2 månaders provtjänstgöring med 1 månad vardera vid vetenskapligt allmänbibliotek och folkbibliotek. Kommittén skisserar utförligt innehållet i ettbetygs-, tvåbetygs- och trebetygskurser, vilka skulle distribueras vid fyra universitet och högskolor. Parallellt med tvåbetygskursen skulle praktikant-tjänstgöring förekomma, vilka båda uppgifter beräknades till 2 terminer. Ettbetygskursen beräknades till en termin. Trebetygskursen var individuell och inkluderade en uppsats.⁷⁶

Utbildningsförslaget debatterades på SAB:s årsmöte 1956 utan att något beslut fattades. Utbildning av deltidslbibliotekarier hade avsiktligt inte behandlats av kommittén och det förhållandet kritiserades.⁷⁷ Mest kritisk var Gösta Östling (1902-1963), Bibliotekstjänsts direktör, en av förslagsställarna från 1952, som ville lägga utredningen till handlingarna och starta en ny utredning: staten borde genom Skolöverstyrelsen ha inflytande över utbildningen; vissa fasta ämneskombinationer borde ingå i bibliotekarieutbildningen; folkbiblioteken vore bättre betjäna av personal utbildade för yrket än av specialister inom så många ämnen som möjligt; om fria ämneskombinationer vore priset för samordning av utbildningen för personal vid vetenskapliga bibliotek och för folkbibliotek, vore priset för högt; det ställdes för låga krav på språkkunskaper; utbildningstiden var för kort inte minst med hänsyn till praktikanttjänstgöringen; undervisningen måste lida av splittringen till fyra undervisningsställen; med hänsyn till tillgången på aspiranter till yrket såväl som på lärare borde undervisning i biblioteksämnen och praktik koncentreras till ett enda ställe. Bengt Hallvik (1916-) beklagade i förslaget uttunningen av fil. kand.-examen liksom uttunningen av elevutbildningen. Karl Gustav Wirde (1911-), en av förslagsställarna från 1952, menade att kritiken mot förslaget inte var så allvarlig att inte folkbibliotekariekåren vore mogen att enigt sluta upp kring det. Det var fråga om en försöksverksamhet som kunde ge erfarenheter och i sinom tid leda till justeringar. "Det fanns vidare ingen orsak att skjuta på en lösning av utbildningsfrågan med hänsyn till de rationaliseringsutredningar, som planerats, eftersom dessa icke skulle ta sikte på det väsentliga i bibliotekariernas arbete."⁷⁸

Mötet avslög Östlings yrkande och biföll i stället riksbibliotekarien Uno Wil- lers (1911-1980) förslag att låta föreningens icke närvarande medlemmar få tid att inkomma med synpunkter samt låta betänkandet gå på snabbremiss till Svenska folkbibliotekarieföreningen, Svenska bibliotekariesamfundet och Sveriges vetenskapliga specialbiblioteks förening.

På hösten 1957 uppvaktades ecklesiastikministern av SAB:s utbildningskommitté, som önskade åtgärder för en reform av bibliotekarieutbildningen. Departementet remitterade förslaget till SÖ, TCO, SACO och UKÄ. UKÄ remitterade i sin tur till universiteten. Uppsalas och Lunds universitet ställde sig förhållandevis positiva till förslaget medan det i Göteborg avvisade ämnet som ovetenskapligt. Från flera håll på universitetssidan framfördes behovet av experter inom skilda fält. Det var åtminstone ett av Stockholms högskolas skäl att avstyrka bibliotekskunskap som fristående ämne. SACO grundade sitt yttrande i de vetenskapliga bibliote-

---

76 Sveriges allmänna biblioteksförerings utbildningskommitté: Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek, 1956, s 606ff.

77 Op.cit., s 589, 619f.

78 Op.cit., s 620.

kens tjänstemannaförenings utlåtande och menade att önskemålet om en gemensam utbildning inte fick vara något självändamål. Det fanns alltså de inom universitetsvärlden som var positiva till akademisk yrkesutbildning. Intressant är Uppsala universitets positiva inställning till bibliotekskunskap som ett icke direkt yrkesinriktat examensämne.⁷⁹

Efter en makalös långbänk sköt Skolöverstyrelsen förslaget i sank 1961 i ett remissyttrande till regeringen. Som motiv för dröjsmålet angavs att man hade velat avvakta rationaliseringsutredningen. Argumentet förefaller egendomligt, eftersom 1958 års rationaliseringsundersökning knappast kan ha utfört något arbete innan remissen utsändes. Arbetade RU på ett planerat vis fram ett underlag åt SÖ?⁸⁰ (Jämför Wirdes yttrande ovan.)

Rationaliseringsutredningsundersökningens material framhäver, att folkbibliotekarieyrket ifråga om kunskapsfordringar och arbetsuppgifter har en markerad särart och klart skiljer sig från andra bibliotekariekategoriernas arbete.

[...]

Sammanfattningsvis kräves av bibliotekarien stor mångsidighet. Han skall vara väl rustad i både teoretiskt och praktiskt hänseende. Han skall ha god allmänbildning och äga synnerligen bred litteraturkännedom, ha inblickar i forskningens metoder och problem, kunna vägleda såväl studerande på universitetsstadiet som biblioteksbesökare med ringa lästräning, kunna propagera för böcker på en tonårsträff och ge rätt bok till den kroniskt sjuke, kunna handha förvaltningsuppgifter och ha insikter i moderna kontorsorganisation, ha blick för inredningsfrågor och – sist men icke minst – ha förmåga till kontakt och samarbete.⁸¹

Avstyrkandet gällde såväl en gemensam grundutbildning som utbildningens förläggning till universitetet och införandet av ämnet bibliotekskunskap som särskilt ämne inom de humanistiska fakulteterna. Dessutom kritiserades resursslöseriet med utbildning på mer än ett ställe. Generaldirektören Nils Gustav Rosén (1907-1993) undertecknade "underdånigst" med kontrasignering av bibliotekskonsulenten Bengt Hjelmqvist (1903-).⁸² Den senare hade varit ledamot av rationaliseringsutredningen.

Den 30 december 1965 tillsatte regeringen genom Ragnar Edenman (1914-1998), ecklesiastikminister mellan 1957 och 1967, en utredning rörande utbildning av bibliotekarier m.m. med Bo Martinsson (1922-1999) som ordförande.⁸³ Av direktiven framgår att regeringen önskar veta vilken samordning som kan ske av

---

79 Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm: Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik, 1969, s 34, 46.

80 1958 års rationaliseringsundersökning vid folkbiblioteken: Organisation och arbetsmetoder vid kommunala bibliotek, 1960.

81 Koncept till skrivelse till Konungen SE/RA/420262.19 Ö IV:12.
Jämför: Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm: Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik, 1969, s 34f.
Även: Möhlenbrock, S.: Förnyelse och debatt, 1980, s 60.

82 Koncept till skrivelse till Konungen SE/RA/420262.19 Ö IV:12.

83 Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm: Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik, 1969. s. 3.

utbildning för bibliotek av olika typer, dokumentation och arkiv och om denna utbildning skulle kunna förläggas till ett gemensamt institut.⁸⁴

Martinsson var för uppdraget juridiskt meriterad som advokat och politiskt meriterad bl.a. som riksdagsledamot (s) 1961-1970 med tidigare utredningsuppdrag bakom sig. Hans karriär fortsatte senare med en utnämning till generaldirektör för kriminalvårdsstyrelsen 1970, en post som han innehade till sin pensionering 1987. Åren 1974-1986 var han ordförande i Sveriges allmänna biblioteks-förening, möjligen som en följd av ordförandeskapet i utredningen.⁸⁵

Utredningens sekreterare Jonas Åkerstedt (1935-1970(1969?)) skrev under den tidigare delen av 1960-talet som student för professor Lars Furuland (1928-) en licentiatavhandling vid Uppsala universitet i litteratursociologi om bildningsverksamheten inom ABF, vilken publicerades som bok 1967.⁸⁶ Han blev år 1965 föreståndare för Dag Hammarskjöldbiblioteket i Uppsala, vilket invigdes under 1966.

Övriga ledamöter var: förste bibliotekarien Måns Backelin (19xx-) (Kungliga Biblioteket), överbibliotekarien Hans Baude (1922-) (Linköping), krigsarkivarien Bertil Broomé (1913-1980), informationschefen Kajsa Hellström (1917-) (Ingenjörsvetenskapsakademien), avdelningsdirektören Bengt Hjelmqvist (skolöverstyrelsen), stadsbibliotekarien Bengt Holmström (1924-) (Malmö), länsbibliotekarien Thord Plænge Jacobson (1917-19xx) (Gävle), avdelningsdirektören Hans Åke Karlström (19xx-) (Universitetskanslersämbetet) och sektionschefen Lars Paul (19xx-) (Sveriges lärarförbund). Småningom, den 1 september 1966, blev Åkerstedt utsedd till utredningens huvudsekreterare. Att som experter biträda de sakkunniga tillkallades överbibliotekarie Gert Hornwall (1911-) (Uppsala universitetsbibliotek), förste aktuarien Gunnar Ingman (19xx-) (Statistiska centralbyrån), byrådirektören Thaly Nilsson (19xx-) (Uppsala universitet), medicine licentiaten Kjell Samuelsson (19xx-) (Kungl. Tekniska högskolan, institutionen för informationsbehandling) samt förste skolbibliotekarien Anton Taranger (19xx-) (Järfälla).⁸⁷

Betänkandet *Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik* (BU) framlades den 7 oktober 1969 och ställdes till chefen för utbildningsdepartementet som under åren 1969-1973 var Ingvar Carlsson (1934-).⁸⁸ Under tiden 1967-1969 medan utredningen pågick var Olof Palme (1927-1986) den som var utbildningsminister (mellan Edenman och Carlsson). Den så kallade UKAS-reformen var då högaktuell vilket i obetydlig mån avspeglas i utredningens efterlämnade handlingar.⁸⁹

Högt uppsatta bibliotekarierna och arkivarier utgjorde, som framgått ovan, utredningens uppsättning av sakkunniga och experter med komplettering av huvudsakligen administratörer på höga poster inom universitets-, akademi- och högskolevärlden. Flera av dessa var vetenskapligt kompetenta, men så vitt jag har kunnat urskilja, var Kjell Samuelsson den ende undervisningsmässigt och vetenskapligt verksamme.

---

84 Op.cit. s. 12f.

85 Thottie, T. & Törngren, M.: Bo Martinsson, 1999.

86 Åkerstedt, J.: Den litterate arbetaren, 1967.

87 Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm: Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik, 1969, s 3.

88 Carlsson tillträdde enligt Nationalencyklopedin (Ecklesiastikdepartementet) bara en vecka efter utredningens färdigställande, den 14 oktober 1969.

89 Riksarkivet RA/322232.

Sammanställningen av kommittén ger intryck av att svara mot en vilja att tillgodose representation från olika delar av svenskt biblioteksväsende, medan arkivväsendet verkar ha betraktats såsom varande mera homogent. Representationen för forskning och högre undervisning synes ha varit särdeles gles.

Utredningen föreslog en i princip för olika bibliotekstyper gemensam 2-årig utbildning vid en bibliotekshögskola. Första året skulle vara helt gemensamt. Andra året skulle utbildningen delas efter bibliotekstyp. Utbildningen skulle innehålla två längre praktikperioder. Politiskt betingade förändringar företogs: Specialisering efter bibliotekstyp tilläts bara under hälften av det andra året under hänvisning till att utbildningen borde vara mindre specialiserad.⁹⁰ Informatiker föreslogs få sin utbildning förlagd till universitetens institutioner för informationsbehandling. Arkivarier föreslogs få en termins yrkesutbildningskurs efter avlagd fullständig filosofie kandidatexamen.⁹¹

Huruvida SAB:s uppdelning på sektioner 1968 skall anses vara ett utslag av särartsambitioner fordrar ytterligare undersökning.⁹²

Interna utbildningsreformer på bibliotekshögskolan innebar allt större uppdelningar. Den utbildning som 1972 till tre fjärdedelar hade varit sammanhållen hade efter 1989 endast en fjärdedel av utbildningstiden gemensam. Reformen 1981 hamnade på 1969 års utredningsförslags nivå: 50-50. Det hade den översynsgrupp som tillsattes 1975 föreslagit redan 1977.⁹³ Reformen 1989 föregicks av en remissomgång där de tunga instanserna på folkbiblioteksområdet förespråkade en total uppdelning av utbildningen.⁹⁴ Redan 1984 hade folkbiblioteksutredningen ifrågasatt den gemensamma utbildningen. Utredningen ansåg också att avnämningarna vid styrningen av utbildningen var för dåligt tillgodosedda i linjenämnden eftersom lärare och "elever" var i majoritet.⁹⁵ Linjenämnden ville 1989 ha en markering av att det trots starka artikulerade opinioner i motsatt riktning fanns någonting, som var gemensamt i bibliotekarieutbildningen och bestämde att den första terminen skulle vara gemensam för alla studerande. Sammanfattningsvis kan man iaktta att reformerna mellan 1972 och 1989 avlägsnade sig allt mer från Carlssons politiska intentioner. Det är i stället de båda folkbiblioteksutredningarnas visioner som har hägrat.

Det är viktigt att komma ihåg att 'Svenssonutredningen' tillkom på politiskt initiativ, visserligen via UHÄ, och att ordföranden Gunnar Svensson (19xx-) till tiden strax före utredningen hade varit utbildningsminister Bengt Göransson (1932-) närmaste man som statssekreterare vid utbildningsdepartementet. Svensson var alltså vid tiden för utredningen projektledare vid Svenska kommunför-

---

⁹⁰ Regeringen: Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av bibliotekspersonal m.m., 1971, s 37, 39.

Utbildningsutskottet tog inte ställning till frågan. Riksdagen. Utbildningsutskottet: Utbildningsutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av bibliotekspersonal m.m. jämte motioner, 1971.

⁹¹ Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm: Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik, 1969, s 104ff.

⁹² Ottervik, G.: Sextio år - i tre steg, 1975, s 196.

⁹³ Bibliotekshögskolan. Översynsgruppen: Utbildning vid Bibliotekshögskolan i Borås, 1977.

⁹⁴ Remissammanställning i linjenämndens handlingar.

⁹⁵ Folkbiblioteksutredningen: Folkbibliotek i Sverige, 1984, s 211.

bundet och formellt inte politiker men hade nyligen innehaft en sådan post.⁹⁶ Det som föranledde regeringen att ge UHÅ utredningsuppdraget var SAB:s hänvändelse.⁹⁷ Det är också viktigt att erinra sig att utredningens förslag blev inaktuella genom regeringsskiftet. 'Svenssonutredningen' trycker starkt på, något som med all tydlighet har framgått av denna artikels första del, de gemensamma dragen i utbildning för olika bibliotekstyper. Det är svårt att se aktstyckena från utredningen som något annat än en tillrättavisning: utvecklingen under 1970- och 1980-talen har gått åt fel håll. I viss mån pekar Svenssonutredningens synpunkter i samma riktning som de beslut Carlsson tog. En viktig skillnad är synen att utbildning bör ske på mer än en ort och i synnerhet att en akademisering mot bakgrund av forskning är viktig. SAB-utredningens visioner från 1956 gör sig indirekt påminda.

Utbildningsreformen 1993 med utbildningsminister Per Unckel (1948-) som ansvarig ändrade förutsättningarna radikalt. Generaliserade, likartade villkor för så stora delar av högskoleväsendet som möjligt var målet. Reformen var inte på minsta vis fokuserad på bibliotekarieutbildningen men konsekvenserna blev stora. Bibliotekarieexamen försvann tillsammans med en hopar andra benämningar. (Genom att riksdagen inrättat en professur den 1 juli 1991 fanns i stället ett ämne: biblioteks- och informationsvetenskap.) Finansieringsformer ändrades. Prövningar av examensrättigheter och kvalitetsgranskningar infördes. Betydelsefulla var styrformernas förändring. Riksdagen skulle inte längre föreskriva lokalisering och antal utbildningsplatser. Högskolor och universitet skulle själva bestämma sitt utbud. Linjenämnderna avskaffades och avnämarnas inflytande via dem försvann liksom de studerandes. Regeringen behöll sitt inflytande via tillsättning av rektorer och styrelser. En avsevärd makt placerades hos kollektivet av forskningskompetenta (disputerade) lärare. Hur högskolorna och universiteten internt ville organisera sig med nämnder et cetera lämnades i högskolestyrelsernas händer.

Reformen ledde snabbt till att utbildningar i biblioteks- och informationsvetenskap kom igång på 3 universitet, som tidigare inte hade distribuerat den utbildningen. Ingen av de 4 utbildningar som har existerat mellan 1993 och 2002 har fokuserat kring en specifik, separat folkbibliotekarieutbildning. Å andra sidan existerade en folkbibliotekarieutbildning helt separat under ett halvsekel mellan 1926 och 1972. Under perioden 1972-1993 var den i varierande grad separat. Under hela perioden 1926-1993 var utbildningen monopoliserad och lättövertakad, inte nödvändigtvis lättstyrd, av professionens företrädare via olika styrorgan.⁹⁸

Under den period 1972-1993 när det funnits delar av utbildningen, som inte har inriktats enbart på folkbibliotek, har det funnits en opinion för en separatut-

---

⁹⁶ Liksom debatten efter folkbibliotekssakkunniga fick ett temanummer, utkom redan samma år som Svenssongruppen fick sitt uppdrag NORDINFO-NYTT med ett nummer om de nordiska biblioteksutbildningarna, där Lars Seldén skrev om den svenska. Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen utkom 1991 med temat "Bibliotekarieutbildningen i Sverige" med inlägg av Erik Carlquist, Lars Höglund, Maj Klasson och Magnus Torstensson. Samma år hölls konferensen "Biblioteken och framtiden". Seldén, L.: Biblioteken och framtiden, 1992.

Dessa får betraktas som symptom på vilken vikt som fästes vid Svenssonutredningen.

⁹⁷ Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen: Förnyad bibliotekarieutbildning, 1991, s 1.

⁹⁸ En viss reservation mot vår monopoltanke skall noteras. Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola låg utanför monopoliet liksom Kungl. Bibliotekets och tekniska litteratursällskapets kurser.

bildning, som då och då har kommit till tydligt uttryck. Anspråken på vad utbildningen skulle åstadkomma kunde vara mycket stora. Tag folkbiblioteksutredningen som exempel.

Den [Utbildningen] skall ge folk/skolbibliotekarierna grundliga kunskaper i biblioteksspecifika ämnen, men också göra dem väl skickade att arbeta på vilket område som helst inom den vitt förgrenade folkbiblioteksverksamheten. Varje folkbibliotekarie skall alltså vara lika väl förberedd på att arbeta på filialer, stora huvudbibliotek, inom uppsökande verksamhet, på barnavdelningar, som bibliotekschef eller biblioteks/kulturchef etc.

Den under första studieåret gemensamma utbildningen för folk/skolbibliotekarier och forsknings/företagsbibliotekarier har begränsade möjligheter att tillgodose de vitt skilda krav på yrkeskunskaper som olika avnämare ställer. Vi anser därför, att den sammanhållna utbildningen kan ifrågasättas och bör bli föremål för diskussion.⁹⁹

När ageranden från politiskt håll har påverkat inriktningen har den varje gång gått i riktning mot sammanhållna, gemensamma, generella lösningar. Edenman talade 1965 för samordning av breda områden och ett gemensamt utbildningsinstitut i direktiven. Carlsson minskade 1971 de separata och ökade de gemensamma delarna i utredningsförslaget. Svensson förordade 1989 (med Göranssons goda minne?) ett gemensamt upplägg tväremot innebörden i den hänvändelse från SAB, som hade föranlett utredningen. Unckel genomförde 1992 utpräglat generella lösningar, som inte har modifierats av Tham (1939-) eller Östros (1965-).

Man kan uppmärksamma att de artikulera opinionerna under 1970- och 1980-tal har gått i riktning mot att betona skillnaderna i olika bibliotekariegrupper kunskaper, medan åtskilliga opinionsyttringar under 1950-talet kunde tänka sig gemensamma lösningar på utbildningsfrågan, vilka konkretiserades på 1960-talet. Med tanke på politikernas kontinuerligt markerade vilja till generella lösningar kan man fråga sig varför det tillfälle som fanns för statsmakterna 1957 att skapa en generell utbildning inte togs tillvara. Det är osäkert om det i efterhand går att utröna varför den tidens ecklesiastikminister (Ragnar Edenman tillträdde den 31 oktober 1957) inte tog förslaget till sig. Några spekulationer må tillåtas. Eftersom SÖ tilläts dröja med sitt remissvar i 4 år kan ärendet inte ha varit högt prioriterat. Förvisso var SÖ en viktig (den viktigaste?) remissinstansen eftersom styrelsen faktiskt drev en bibliotekarieutbildning. Universitetens gensvar var inte odelat positivt. De vetenskapliga bibliotekens utbildnings- och rekryteringsfråga var sannolikt inte brännande. Man var van att lösa frågan internt även om mindre enheter inte kan ha haft det så lätt. Kungl. Biblioteket erbjöd visserligen stöd åt andra bibliotek i den av KB sedan 1946 anordnade utbildningen.¹⁰⁰ Det kan ha varit frestande för ett nytillträtt statsråd att låta frågan vila, isynnerhet som oenighet inom den förslagsställande föreningen kunde skönjas. Sigurd Möhlenbrock¹⁰¹ (1916-) kan med sin politiska erfarenhet ha haft en särskild förståelse för läget. Han hade förutsett en avsaknad för "de praktiska möjligheterna att få en sådan enparts-

⁹⁹ Folkbiblioteksutredningen: Folkbibliotek i Sverige, 1984, s 211.

¹⁰⁰ Sveriges allmänna biblioteksförnings utbildningskommitté: Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek, 1956, s 603f.

¹⁰¹ Stadsbibliotekarie i Göteborg 1955-1979.

utredning förd ut i det praktiska livet”.¹⁰² Själv skrev Edenman bara: “Biblioteks-föreningens förslag har inte föranlett något beslut av Kungl. Maj:t.”¹⁰³

Ett kvardröjande intryck är kraften i genomslaget för centrala politiskt orkestrerade reformer (såsom 1972 och 1993). Påfallande är den centrala politiska nivåns ovillighet att komma opinionerna för folkbibliotekens särart till mötes. Bristen på politiska beslut som resultat av de båda folkbiblioteksutredningarna 1949 och 1984 kan ses som ett uttryck för det. Lokala styrorgan har varit lättare att påverka.

5.2 Akademi och vetenskaplighet

Anknytningarna till begreppen akademisk och vetenskaplig har varit många under årens lopp. Karaktären har skiftat. Motsatsbegrepp har stundom lanserats, mest i form av praktik och praktisk. Begreppet teoretisk figurerar stundom, mest i kritiska vändningar. Undervisningsformer som föreläsningar och seminarieövningar ställs mot varandra. Biblioteksämnenas karaktär såsom varande tekniska, akademiska, administrativa eller praktiska kan diskuteras och det har man gjort.

Det akademiska intresset för folkbildning och bibliotek fick ett kraftigt uppsving i slutet av 1800-talet och särskilt under 1880-talets radikalism och såg ett flertal studentföreningar bildas och verka i folkbildande syfte.¹⁰⁴ Föreläsning-föreningar hade en vida spridd verksamhet. Dessa värvade med förkärlek framstående forskare och ledande akademiker för sin verksamhet. “Endast det bästa är gott nog för folket.”¹⁰⁵ Folkbibliotekens ursprung som en del av folkbildningsarbetet kan inte ifrågasättas. Det kunde få konkreta resultat även vad gäller personval. Greta Linder¹⁰⁶ (1888-1963) har pekat ut Nils Lundahl (1858-1940) som ansvarig för rekryteringen av Fredrik Hjelmqvist och Knut Tynell som bibliotekskonsulenter.¹⁰⁷ Lundahl, utbildad till folkskollärare 1878, hade 1911-1912 deltagit i en statlig utredning som var en följd av Palmgrens förslag och som i sin tur bland annat ledde till inrättandet av bibliotekskonsulentverksamheten.¹⁰⁸ Viktigare var kanske hans position i föreläsningsväsendet med djupa kontakter i universitetsvärlden, särskilt i Lund. Han var föreståndare för såväl Lunds arbetarinstitut 1885-1920 som Centralbyrån i Lund för populära vetenskapliga föreläsningar 1898-1911. Från 1911 till 1927 var han Statens konsulent för den populärvetenskapliga föreläs-

---

102 Sveriges allmänna biblioteksförenings utbildningskommitté: Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek, 1956, s 620.

103 Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm: Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik, 1969, s 10.

104 Åberg, Å. Folkbibliotekens historia intill 1960-talet, 1982, s 56ff.

105 Olsson, B.: Att torgföra vetenskap, 2001, s 94f.
Jämför: Törnqvist, I.: Oscar Olsson folkbildaren, 1996.

106 Anställd hos bibliotekskonsulenter från 1913, bibliotekskonsulent 1929-1945.

107 Linder, G.: När vi började, 1961, s 186.

108 Palmgren, V.: Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, 1911.
Riksdagen. Kommittébetänkanden: Förslag angående statsunderstöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa organisationers bibliotek, 1912.

ningsverksamheten.¹⁰⁹ Genom att rekrytera doktor Hjelmqvist och licentiat (sedermera doktor) Tynell från Lunds universitetsbibliotek till konsulenter har han fullföljt principerna för rekrytering till föreläsningsverksamheten.

Vid genombrottstiden och under den första etableringsfasen, karakteriserade av biblioteksreformerna 1905, 1912 och 1930, är det påfallande många av de ledande figurerna inom folkbiblioteksväsendet, som har disputerat för doktorsgraden, såsom: Nils Gobom, Fredrik Hjelmqvist, Knut Knutsson (även anlitad som professor i slaviska språk vid Stockholms högskola), Hugo Lundgren, Valfrid Palmgren (1877-1967), Knut Tynell.¹¹⁰ Högt utbildad personal vid de vetenskapliga biblioteken medverkade i folkbiblioteksnära funktioner. Ett exempel är Lars Wåhlin (1861-1930) (även anlitad som docent i klassisk filologi vid Göteborgs högskola).¹¹¹ Ett annat är Gustaf Adde (1875-19xx).¹¹² Antalet disputerade personer i kungariket var inte en till storleken imponerande skara. Tvärtom var det en exklusiv elit. Det är som Valfrid Palmgren disputerade, 1905, var det sammanlagt 19 personer som försvarade en avhandling vid Uppsala universitet.¹¹³ De nämnda personerna och de i motsvarande förhållanden torde kunna ha hämtat åtskillig pondus ur den exklusiva situationen. Förhållandet kan ha varit ett gott stöd i den målmedvetenhet och hänsynslöshet som Åke Åberg urskiljer i Valfrid Palmgrens agerande.¹¹⁴

En aspekt av vetenskaplighet är bibliotekspersonalens kollektiva akademiska status och vetenskapliga erfarenhet. I SOU 1969:37 finns en beräkning av antalet akademiker bland de 1035 som hade genomgått utbildning vid SÖs biblioteksskola 1926-1966: 882. Till det kommer ytterligare 43 som hade akademiska betyg utöver sin studentexamen. Situationen vid tiden för den första folkbiblioteksutredningen var att av de 394 personer, som hade gått igenom biblioteksskolan under de 10 utbildningsomgångarna 1926-1947, hade 301 avlagt akademisk examen.¹¹⁵ Andelen med akademisk examen hade under en tjuugoårsperiod ökat från 76 % till 85 %. Ökningen var att förvänta eftersom skolöverstyrelsen på eget bevåg 1943 hade infört en bestämmelse av följande lydelse.

För vinnande av tillträde till kursen kräves, att sökanden fullgjort elevtjänstgöring vid större bibliotek och avlagt akademisk examen eller styrkt sig ha motsvarande förutsättningar för deltagande i kursen.¹¹⁶

---

109 Lundahl och Palmgren deltog båda i den utredning som ledde till att Lundahl blev konsulent: Riksdagen. Kommittébetänkanden: Förslag angående ändrade grunder för statsunderstöd åt anstalter för populärvetenskapliga föreläsningar, 1911.

110 Belägg: SvB och LIBRIS.
Jfr ovan vid not nr 63.

111 Bohman, N.: Svenska män och kvinnor, 1942.

112 Myrstener, M.: Stockholms stadsbiblioteks tillkomst, 1996, s 19.
Norlind, W.: Svensk biblioteksmatrikel, 1932.

113 Wallin, K.: Valfrid Palmgren, 1996.

114 Åberg, Å. Folkbibliotekens historia intill 1960-talet, 1982, s 64.
Se även: Myrstener, M.: Stockholms stadsbiblioteks tillkomst, 1996, s 18f.
Wallin, K.E.: Valfrid Palmgren, 1998, s 329f.

115 Folkbibliotekssakkunniga: Folk- och skolbibliotek, 1949, s 35.
Uppgiften återopas av Nilsson, G.: Kompetens och utbildning, 1950, s 6.

116 Folkbibliotekssakkunniga: Folk- och skolbibliotek, 1949, s 35.

En beräkning av situationen 1985 visar på ett förhållande som mer liknar 1940-tal än 1960-tal: 15 % av de utbildade bibliotekarierna hade inga akademiska studier vid sidan av bibliotekarieutbildningen. Ytterligare 10 % hade mindre än 60 poäng i sitt huvudämne.¹¹⁷ Även denna situation var att förvänta som en följd av de egendomliga antagningsbestämmelserna 1972-1986, där slumpurval påverkade så mycket som 25 % av antagningsvolymen.¹¹⁸

Konjunkturerna ifråga om tillgång och efterfrågan på akademiker har växlat. En sida av saken är arbetsmarknaden i stort. På 1930-talet rådde ett akademikeröverskott medan man vid 1940-talets slut såg framför sig en allmän personalbrist under 1950-talet.¹¹⁹ Vid 1980-talets början såg man risker med ett överskott av forskarutbildade.¹²⁰ Vid 2000-talets början råder stor brist på forskarutbildade.

Bland annat under intryck av Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola föreslog folkbiblioteksutredningen 1949 att akademikerkravet skulle slopas. Det gällde att stampa fram 500 bibliotekarier på 10 år. Man riskerade att bara kunna rekrytera 'skrapet' bland akademikerna.¹²¹ Reaktionen på förslaget var inte nådig, särskilt inte från fackligt håll. Även Sveriges allmänna biblioteksförnings styrelse var tveksam.

En utbildning av högskolekaraktär, delvis gemensam för personal inom olika biblioteksformer, vore enligt Styrelsens mening att eftersträva. Man borde kunna tänka sig en bibliotekarieexamen, föregången av en utbildning av akademisk karaktär med bibliotekslära som obligatoriskt ämne och med tillträde till utbildningen för envar som avlade kunskapsprov motsvarande studentexamen och som hade exempelvis sex månaders provtjänstgöring.¹²²

Vad vi behöver är emellertid *en akademisk utbildning, som tar sikte på folkbibliotekarieyrket*, och som leder fram till en *bibliotekarieexamen* motsvarande lärarnas magisterexamen.¹²³

Vi behöver en grundlig och gedigen yrkesutbildning, förlagd till en bibliotekshögskola eller inordnad i den akademiska läroplanen: det kan nämnas att man i Helsingfors inrättat en lärostol i biblioteksvetenskap.¹²⁴

Man kan lägga märke till användningen av termerna bibliotekarieexamen, bibliotekshögskola och biblioteksvetenskap. Det inlägget gjordes av Valter Ahlstedt, in-

---

Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm: Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik, 1969, s 21.

117 Nättorp, B.: Undersökning av bibliotekariernas arbetsmarknad, 1987, s 3ff.

118 Seldén, L.: Swedish Library Education in Retrospect, 1993, s 34.

119 Nilsson, G.: Kompetens och utbildning, 1950, s 6 f.
Knutsson, K.: Bibliotekarieutbildningen, 1949.

120 Utredningen om forskningens och forskarutbildningens situation i den nya högskolan: Forskarutbildningens meritvärde, 1981.

121 Folkbibliotekssakkunniga: Folk- och skolbibliotek, 1949, s 84ff.
Nilsson, G.: Kompetens och utbildning, 1950, s 6 f.
Jämför citat vid not nr 157 s 54.

122 Sveriges allmänna biblioteksförning: SAB:s yttrande över folkbibliotekssakkunnigas betänkande, 1949, s 309.

123 Wirde, K.G.: Utbildningsfrågan ur personalförningens synvinkel, 1950.

124 Ahlstedt, V.: Kring betänkandet, 1949, s 326.

volverad i Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola. Han gör i ett senare inlägg anspråk på att den utbildningens båda nivåer motsvarade en akademisk kandidatexamen respektive licentiatexamen. Påståendet gjordes 1950 i stadsbibliotekariens anda (jämför nedan) och upprepades så sent som 1990.¹²⁵ Ristarp och Andersson gör 2001 i stället bedömningen, att följden blev att personalen vid Stockholms stadsbibliotek hade en lägre utbildningsnivå.¹²⁶

Stadsbibliotekarien Knutssons egen övertygelse om behovet av akademisk nivå för den underställda personalen är ambivalent. Han oroar sig för förhållandet "educated but not trained" och yrkar: "Det synes mig vara av mycket stor vikt att eleverna åtminstone i viss utsträckning få tjänstgöra hela den tid de studera." På ett annat ställe skriver han, i överensstämmelse med Ahlstedts framförda anspråk: "Fordringarna måste ställas högt och väl motsvara en fil. kand.- och en fil. lic.-examen." Samtidigt raljerar han med aparta ämnen som kan förekomma i en fil. kand. och jämför med provinsialläkare. Mot bakgrund av slutpoängens ord om att "det viktigaste av allt är dock att vi på detta sätt skulle få en gedigen, enhetlig yrkesutbildning" framstår det som egendomligt att framhäva att "den är så billig".¹²⁷ För ledningsnivåns vidkommande fanns under en lång period (1925-1977) ett tydligt och annorlunda synsätt uttryckt i handling: Stockholms fyra första stadsbibliotekarier hade doktorsgrad och den femte var licentiat. Den sjätte tillsättningen 1977 innebar ett trendbrott då ofullbordade högskolestudier utgjorde akademisk merit. De fem första hade samtliga tjänstgjort vid vetenskapliga bibliotek före rekryteringen. Två av de fem blev sedermera överbibliotekarier vid vetenskapliga bibliotek och en blev riksbibliotekarie.¹²⁸

1952 års förslag om en femårig utbildning på studentexamens grund förkastades på folkbibliotekarietjänstens årsmöte sannolikt i stor utsträckning på grund av en protestskrivelse formulerad av Gösta Berggren samt undertecknad av många. Denna skrivelse utgör en plaidoyer för vikten av en akademisk utbildning som grund för att utöva bibliotekarieyrket.¹²⁹

---

125 Ahlstedt, V.: Bibliotekarieutbildningen vid Stockholms stadsbibliotek, 1950, s 19.

Ahlstedt, V.: Att utbilda folkbibliotekarier, 1990, s 47.

Dåvarande stadsbibliotekariens, den professorskompetente Knut Knutsson, kompetens att vara examinator på dessa nivåer skall inte ifrågasättas, men hur förhöll det sig med den saken bland andra omnämnda examinatore: förste bibliotekarierna, chefen för katalogavdelningen och amanuensen på accessionsavdelningen?

Stockholms stadsbibliotek: Studieplan för biblioteksassistent- och bibliotekarieexamen vid Stockholms stadsbibliotek, 1948.

Stockholms stadsbibliotek: Studieplan för biblioteksassistent- och bibliotekarieexamen vid Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola, 1952.

126 Ristarp, J. & Andersson, L.G.: Mitt i byn!, 2001, s 112.

127 Knutsson, K.: Bibliotekarieutbildningen, 1949.

128 Fredrik Hjelmqvist, Knut Knutsson, Krister Gierow, Gert Hornwall, Lars Tynell och Ulf Dittmer. Dittmer hade inför utnämningen meriterat sig som bibliotekskonsulent (avdelningsdirektör) vid skolöverstyrelsen och som rektor för bibliotekshögskolan och en kort period som rektor för högskolan i Borås.

Jämför: Puke, H. & Söderblom, H.: Stockholms stadsbibliotek under sex stadsbibliotekarier, 1986.

129 Berggren, G.: Skrivelse till Svenska folkbibliotekarietjänstens medlemmar i anledning av förslag till bibliotekarieutbildning för folkbiblioteken framlagt av föreningens utbildningskommitté, 1952, 1956.

Den 1955 nypensionerade bibliotekskonsulenten Greta Linder argumenterade i en småskrift från Sveriges allmänna biblioteksforening för vikten av en akademisk examen.¹³⁰

Sveriges allmänna biblioteksforenings utbildningskommitté föreslog som nämnts 1956 en universitetsbaserad grundutbildning på biblioteksområdet. Även en licentiatexamen i biblioteksämnet föresvävade kommittén.¹³¹

Av biblioteksmatrikel från 1932 framgår att bibliotekarier och amanuenser vid Kungl. biblioteket och vid universitetsbiblioteken hade utbildningar, som helt dominerades av licentiatexamen och doktorsgrad.¹³²

I tidsmässigt samband med bibliotekshögskolans grundande avskaffades kravet på licentiatexamen för bibliotekarier vid vetenskapliga bibliotek. Inget annat utbildningskrav sattes i dess ställe.¹³³

Bibliotekshögskolans översynsgrupp hade 1977 förslag som innebar en förstärkning av de akademiska ambitionerna vad lärarkåren beträffar.

För att utbildningen vid bibliotekshögskolan skall utvecklas och för att den nya högskolans mål - att all utbildning vid högskolan skall ha forskningsanknytning - skall kunna förverkligas, är det enligt översynsgruppen nödvändigt att även knyta lärare till bibliotekshögskolan med erfarenhet från egen forskning.¹³⁴

Översynsgruppen föreslår att tjänster som universitetslektorer i biblioteksvetenskap, bibliografi- och referenskunskap, samhällskunskap och informationsbehandling, särskilt administrativ databehandling inrättas vid bibliotekshögskolan.¹³⁵

På längre sikt menar översynsgruppen att bibliotekshögskolan måste få möjlighet att bygga upp en egen forskningsorganisation.¹³⁶

Att översynsgruppen också föreslog avskaffande av det obligatoriska specialarbetet förtar en del av intrycket av akademiska ambitioner, åtminstone å studenternas vägnar. Ett förslag om förlängd praktik betonar i stället professionella ambitioner.¹³⁷ Som nämns på annan plats fick bibliotekshögskolan sin första universitetslektor 1986 och sin andra 1987.¹³⁸

Trettioåtta personer undertecknade enligt Sveriges allmänna biblioteksforenings utbildningskommitté: Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek, 1956, s 595.

130 Linder, G.: Folkbibliotekarieyrket, 1955, s 14f.

131 Sveriges allmänna biblioteksforenings utbildningskommitté: Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek, 1956, s 590.

132 Norlind, W.: Svensk biblioteksmatrikel, 1932.

133 Det var ett politiskt beslut. Det återstår att undersöka bakgrunden till beslutet.

134 Bibliotekshögskolan. Översynsgruppen: Utbildning vid Bibliotekshögskolan i Borås, 1977, s 19.

135 Op.cit., s 1.

136 Op.cit., s 2.

137 Op.cit., s 16, 18.

138 Se s 57.

Den av översynsgruppen påtalade forskningsanknytningen led av en svårartad brist på medel.¹³⁹ År 1985 skrev Ulf Lindgren vid Universitets- och högskoleämbetet direktiven till en Utredning om bibliotekarielinjens forskningsanknytning.¹⁴⁰ Emin Tengström (1929-), dåvarande prorektor för Göteborgs universitet, fick uppdraget och gjorde två alternativa konkreta planer varav en med en låg budget och en med en ännu lägre. Konkretionen i planerna för centrumbildning, forskarutbildning, seminarieverksamhet med mera gjorde att en prognos kunde göras om ökad högskolemässighet i grundutbildningen och en första disputation 1993.¹⁴¹

Somliga arbetsuppgifter vid forskningsbibliotek fordrar eller drar stor nytta av en forskarutbildning. I kölvattnet på den så kallade Andrénka¹⁴² utredningen om forskarutbildningens meritvärde tillsattes en utredning på högskoleämbetesnivå för att bereda vägen för en ettårig bibliotekarietutbildning för innehavare av doktorsexamen.¹⁴³ Det skedde i ett läge när det föreföll finnas en överproduktion av forskarutbildade. Konsekvenserna av den utbildningen blev inte lyckad, eftersom de som fullbordade utbildningen inte blev rekryterade på en nivå, som de ansåg skälig.¹⁴⁴

Svenssonutredningen agerade som framgång alldeles tydligt i akademisk, akademiserande riktning. Den akademiska prestige i gruppen låg inte i dess ledning utan i att två av ledamöterna var professorer (Urban Dahllöf i pedagogik och Lenart Thörnqvist i energihushållning) och i att gruppen anlidade utländsk expertis inom biblioteks- och informationsvetenskap på professorsnivå (Marjatta Okko). En av ledamöterna var överbibliotekarie och hade varit överlärare vid en finsk bibliotekarietutbildning (Teodora Oker-Blom). Kommunalrådet i Hallsberg Siv Palmgren var också ledamot.¹⁴⁵

Större delen av undervisningen i bibliotekarietutbildningen bör meddelas av forskarutbildade lärare.¹⁴⁶

---

139 1985/86 hade resurserna stigit till 160000 kronor. Tengström, E.: *Forskningsanknytning av bibliotekarielinjen vid Högskolan i Borås*, 1986, s 41.

140 *Op.cit.*, s 67ff.

141 *Op.cit.*, s 51, 58, *passim*.

142 Carl-Gustaf Andrén (1922-)

143 Utredningen om forskningens och forskarutbildningens situation i den nya högskolan: *Forskarutbildningens meritvärde*, 1981.

Antonsson, B.: *Bibliotekarietutbildning för innehavare av doktorsexamen och motsvarande kompetens*, 1984.

Eklund, P.: *Bibliotekarietutbildning för forskarutbildade*, 1988.

Ett förslag om en ettårig bibliotekarietutbildning med doktorsexamen som förkunskapskrav fanns med i riksdagsbehandlingen 1971 av grundandet av bibliotekshögskolan. Riksdagen. Utbildningsutskottet: *Utbildningsutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av bibliotekspersonal m.m. jämte motioner*, 1971, s 2.

144 Seldén, L.: *Bibliotekarietutbildningen i Sverige*, 1989, s 51f, 54.

145 Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarietutbildningen: *Bibliotekarietutbildningen i framtiden*, 1991, s 2f.

146 *Op.cit.*, s 14.

Höglund pekar i en kommentar till utredningen på att forskningskriteriet är ofullgånget i en diskussion om bibliotekarieutbildningen ur en professionaliseringsaspekt och ser framtida möjligheter i utredningens förslag.¹⁴⁷

5.3 Språk

En instruktion från 1910 för Kungl. biblioteket, tillämpad även för universitetsbiblioteken, kräver i studentexamen godkända språkkunskaper i engelska, tyska, franska och latin. Kravet kvarstod även i universitetskanslerns reglemente från 1960 med viss möjlighet till dispens från latinkravet.¹⁴⁸

I samband med att folkbibliotekssakkunniga 1949 föreslog en långvägsutbildning som inte byggde på akademisk examen skrev man: "Minimikravet ifråga om kunskaper bör enligt vår mening sättas till studentexamenskunskaper i gymnasiets viktigare läroämnen, kompletterade med fortsatta studier i bl. a. språk, litteraturhistoria och samhällskunskap."¹⁴⁹

I ett förslag 1952 till folkbibliotekarieutbildning byggt på studentexamens grund ställdes krav på "kunskap i ett modernt språk, motsvarande fordringarna för betyget AB i filosofie kandidatexamen."¹⁵⁰

Sveriges allmänna biblioteksförerings utbildningskommitté gjorde 1956 några överväganden rörande språkkunskaper.

Man har tidigare starkt betonat vikten av kunskaper i litteraturhistoria samt i de stora kulturspråken och förordat att något eller några av dessa ämnen skulle obligatoriskt ingå i examen för blivande bibliotekarier.

Kunskaper i engelska, tyska och franska är emellertid en förutsättning för att över huvud taget kunna läsa biblioteksämnet, eftersom kurslitteraturen omfattar arbeten i dessa språk. Några extra bestämmelser om språkkunskaper utöver studentexamensfordringarna är därför icke nödvändiga.¹⁵¹

När Gösta Östling 1956 kritiserade SAB:s utbildningskommittés förslag, oroade han sig bland annat över för låga krav på språkkunskaper.¹⁵²

Sånär som på ifrågasättande av behovet av ett generellt latinkrav har det inte stått att finna uttalanden om att språkkunskaper skulle vara av mindre betydelse.

---

¹⁴⁷ Höglund, L.: Bibliotekarieutbildning och professionell profil, 1991.

¹⁴⁸ Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm: Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik, 1969, s 41f.

¹⁴⁹ Folkbibliotekssakkunniga: Folk- och skolbibliotek, 1949.

¹⁵⁰ Svenska folkbibliotekarieförerings utbildningskommitté 1952: Förslag till bibliotekarieutbildning för folkbiblioteken, 1956, s 611.

¹⁵¹ Sveriges allmänna biblioteksförerings utbildningskommitté: Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek, 1956, s 605f.

¹⁵² Se s. 40 före not nr 78.

5.4 Kunskapsorganisation

Av Tynells redogörelser framgår att kunskapsorganisatoriska moment utgjorde en avsevärd del av biblioteksskolans kursmoment redan i tidiga skeden av dess existens.¹⁵³

En av folkbiblioteksutredningens arbetsgrupper uttalar:

2.2.1 Bibliotekspersonalens kunskaper

I första hand kan bibliotekspersonalen hjälpa cirklarna med att söka material, antingen så att bibliotekarien själv söker fram material som en cirkel efterfrågar, eller ger cirkelledare och deltagare kunskap om sök teknik och sökhjälpmedel. En stor del av bibliotekariens utbildning inriktas på att tillägna sig teknik och metoder att söka information ur olika källor, som ju ligger till grund för folkbibliotekens referensarbete.¹⁵⁴

5.5 Ideologi och personliga egenskaper

Låt Valfrid Palmgren år 1911 få inleda detta avsnitt med sina synpunkter på bibliotekariens egenskaper.

Den ledande personligheten är ju inom varje institution af mycket stor betydelse, men det synes mig, som om vore detta t.o.m. i högre grad än vanligt fallet i ett bibliotek. På en bibliotekarie ställer nämligen hans arbete stora fordringar på icke blott litteraturkännedom och mångsidiga kunskaper i allmänhet utan äfven på hans rent personliga egenskaper. Han måste först och främst vara utrustad med energi och med ett utprägladt ordningssinne, utan hvilka egenskaper han icke kan gå i land med att sköta biblioteksmaskineriet. Han måste hysa verklig böjelse för sitt kall, i hvilken känsla intresse för allmänheten och dess sträfvanden måste ingå som en integrerande beståndsdel. Och han måste slutligen vara taktfull och värdig i sitt väsen och uppträdande.¹⁵⁵

Folkbildningssakkunniga 1924 formulerar sig för sin del på följande vis.

Det är en allmän erfarenhet, att ett folkbiblioteks betydelse på det allra närmaste hänger samman med och beror av dess personals kunnighet, duglighet och intresse. En bibliotekarie, som är väl förtrogen med sitt biblioteks resurser, som har litteraturkännedom och administrationsförmåga, kan mångdubbla nyttan av biblioteket. Det levande intresset för själva saken, för folk-

---

¹⁵³ Tynell, K.: Folkbiblioteken i Sverige, 1931, s 236ff.

Tynell, K.: Bibliotekskursen våren 1926, 1927.

Jämför: Torstensson, M.: Folkbibliotekarieryrket, 1991. Enmark, R. & Seldén, L.: The education of library and information professionals in Sweden, 1998.

¹⁵⁴ Folkbiblioteksutredningen: Folkbibliotek och folkbildning i samverkan, 1982, s 26.

¹⁵⁵ Palmgren, V.: Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, 1911, s 99f.

Det återstår att bearbeta de åtskilliga artikulationer i frågan, som förekommer bland annat i Biblioteksbladet.

biblioteket som ett medel i folkbildningsarbetets tjänst är givetvis en nödvändig förutsättning för framgången av en folkbibliotekaries arbete. Det ligger emellertid inget underkännande härav, om man starkt understryker, att frågan om huru folkbibliotekens behov av lämplig personal skall kunna tillgodoses väsentligen är en fråga om avlöningen, dels om tillfälle till särskild utbildning för facket.¹⁵⁶

Folkbibliotekssakkunniga uttrycker sig 1949 tämligen allmänt om lämplighet och sätter det i samband med sin önskan att i större utsträckning rekrytera icke-akademiker.

Akademiska studier garanterar icke i och för sig någon lämplighet för bibliotekarieyrket, men det är klart, att omfattande kunskaper och ett moget och tränat omdöme är nödvändiga förutsättningar för att en person skall kunna på ett tillfredsställande sätt motsvara de krav, som det moderna biblioteksarbetet ställer.¹⁵⁷

Greta Linder behandlar 1955 utförligt de personliga förutsättningarna för folkbibliotekarieyrket. "Vad som behövs är människor med ideellt patos och på samma gång praktisk förmåga att se en chans. En droppe pionjärblod, en portion djärvhet..." De notoriskt blyga och försagda, de stilla och passiva kan varken trivas eller göra nytta.¹⁵⁸

Skolöverstyrelsens remissvar 1961 på SAB:s utbildningskommittés förslag behandlar utförligt sådant som rör folkbibliotekarieyrkets kunskapsfordringar och arbetsuppgifter. "Folkbibliotekets roll som aktiv folkbildningsinstitution kräver av folkbibliotekarien förmåga av utåtriktad, kontaktsökande och propagerande aktivitet."¹⁵⁹

Folkbiblioteksutredningen diskuterar 1984 utförligt organisation, struktur och planering och i det sammanhanget även personalens roller. Samarbete och "arbetslagsidén" betonas men det går inte att finna explicita formuleringar om personalens egenskaper. Under rubriken utbildning, som inleds med att frågan inte ingår i uppdraget, uttalas att man vill att utredningens "uppfattningar om folkbiblioteksverksamhetens inriktning speglas i olika slag av utbildning".

Framför allt är vi måna om att ett folkbildande synsätt präglar utbildningen samt att de som arbetar i folkbiblioteken har en allmän kunskap om hela kulturområdet.¹⁶⁰

Folkbildning som tema återkommer hos Ristarp och Andersson 2001. De har också två kapitel rubricerade biblioteksideologi.

Om folkbiblioteken i framtiden ska arbeta med samma målsättning som hittills, att täcka både informationsuppgiften och kulturuppgiften med samma kompetens, då krävs bibliotekarier som inte bara behärskar hantering av in-

---

156 Folkbildningssakkunniga: Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, 1924, s 28.

157 Folkbibliotekssakkunniga: Folk- och skolbibliotek, 1949, s 85.

158 Linder, G.: Folkbibliotekarieyrket, 1955, s 9ff.

159 Koncept till skrivelse till Konungen SE/RA/420262.19 Ö IV:12.

160 Folkbiblioteksutredningen: Folkbibliotek i Sverige, 1984, s 209.

formationsinstrumenten i form av datoriserade informationsbaser. De bör också ha ett folkbildningspatos.¹⁶¹

5.6 Några iakttagelser i materialet

Centraliserings-, kontroll- och rationaliseringstänkande kan spåras tidigt i materialet.¹⁶² För utbildningens del är de återkommande synpunkterna om resursslöseri för det fall utbildning skulle äga rum på mer än ett ställe särskilt påtagliga.

En preliminär, inte alltför djuplodande, iakttagelse leder till identifiering av tre överordnade positioner: den politiska, den professionella och den akademiska. Tanken med att göra distinktioner av positionerna är att det skall bli möjligt att börja skåda det sociala fältet och i en senare studie agenternas handlingar från sina positioner.

5.6.1 Politiska positioner på central nivå

Låt oss först gå igenom urskiljbara politiska aktioner på central nivå för att skapa oss ett begrepp om deras karaktär.

Politiska aktioner i kompetensfrågan för vetenskapliga bibliotek kan urskiljas i tillkomsten av KB:s instruktion från 1910 med fixering av kompetenskrav och i avskaffandet av alla kompetenskrav kring 1972.

Den första längre bibliotekskursen kunde anordnas 1926 genom ett politiskt beslut om disposition av tillgängliga medel.

Folkbibliotekssakkunniga fick 1946 i politiskt uppdrag att granska utbildningen. Inga beslut fattades med anledning av förslagen. Kritiken från professionella positioner hade varit stark.

Av de åtskilliga förslagen från 1950-talet ledde det som avgavs 1956 till ett politiskt beslut om att inhämta synpunkter genom remiss 1957, men inte till någon annan åtgärd efter skolöverstyrelsens mycket negativa svar 1961.

Vilka turer som föregick det politiska beslutet att tillsätta en utredning om utbildning 1966 är inte klarlagt. Markeringar i direktiven som att en bred sammanhållen utbildning skulle beaktas, som att man borde beakta ett särskilt institut för utbildning och som att frågan om biblioteksforskning inte skulle behandlas behöver utredas.

Utredningen avvek från sammanhållningsdirektivet och fick gehör för att arkiv och informatik inte skulle samsas med bibliotek. Ett delvis isärhållande av utbildning för olika bibliotekstyper enligt utredningens förslag backades tillbaka politiskt i propositionen 1971, men försvann inte helt och hållet. Vidgat tillträde till högre utbildning hade under utredningens gång blivit en politisk angelägenhet. Det avspeglade sig i det antagningssystem som kom att råda 1972-1986. En fri kvot infördes där meriter av annat slag än skolmässiga och akademiska kunde tillgodo-

---

¹⁶¹ Ristarp, J. & Andersson, L.G.: *Mitt i byn!*, 2001, s 114.

¹⁶² Palmgren, V.: *Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige*, 1911, s 183ff.

räknas. Därutöver fanns en stor slumpkvot.¹⁶³ Om den senares verkningar var politiskt övervägd återstår att undersöka.

Högskolereformen 1977 var generell och principiellt betydelsefull. All högskoleutbildning markerades som yrkesförberedande. Utbildningens innehåll skulle styras av linjenämnder med stark (33 %) professionell ("yrkeslivet") representation. På så sätt skapades en grundval för en av de professionella positionerna.

Det politiska uppdraget 1989 till UHÄ att tillsätta en utredning om en översyn av bibliotekarieutbildningen med politisk kompetens i utredningens ledning hade sannolikt fått konsekvenser i form av politiska beslut grundade på utredningens förslag, om inte ett regeringsskifte hade ägt rum.

Utbildningsreformen 1993 avskaffade planeringsramar och linjenämnder och införde en prestationsbaserad finansiering. Riksdagen förlorade makten att dimensionera och lokalisera. Regeringen behöll sin makt främst i form av tillsättning av rektorer och styrelser. Antagligen kan man säga att utnämningmakten ökade, eftersom styrelsernas och rektorernas strategiska beslutsfattande ökade i betydelse. Professionernas makt att styra avskaffades och därmed försvann en position att agera utifrån. Studenternas makt att styra minskades och flyttades. De odisputerade lärarnas makt minskades. Stor makt placerades hos kollektivet av lärare med doktorsexamen. För högskoleverket infördes makt att tilldela examensrättigheter och att kvalitetsvärdera enheter och institutioner grundad i tillkallade expertgruppers peer review. De akademiska positionerna flyttades fram genom politiska beslut.

Huruvida den politiskt införda befordringsreformen har rubbat och breddat interna maktrelationer i de akademiska positionerna förefaller troligt, åtminstone i viss mån. Å andra sidan håller akademisk makt på att transporteras från universitet och högskolor till forskningsråd och andra finansiärer. Det förhållandet innebär i stället en koncentration av makt. Det kan råda osäkerhet om huruvida transporten är politiskt orkestrerad eller ekonomiskt påtvingad.

Det enskilt största politiska ingripandet i biblioteksväsendets utbildningsfråga är utan tvekan tillsättandet av utredningen 1966 med efterföljande proposition och riksdagsbeslut 1971. I fråga om faktiska konsekvenser hamnar dock beslutet om den generella universitetsreformen 1993 i dess närhet. *Avsikten* att intervensera politiskt 1991 var av allt att döma stark. 1950-talet uppvisar en närmast förvånande politisk passivitet.

De centrala politiska positionerna förefaller vara koncentrerade till departementet eller dess närhet. Utbildningsutskottet och dess ordförande kunde visserligen agera från sin position 1971 i samband med bibliotekshögskolans grundande.¹⁶⁴ Frågor i riksdagen verkar landa i departementet.

---

¹⁶³ Seldén, L.: Bibliotekarieutbildningen i Sverige, 1989, s 42.

¹⁶⁴ Riksdagen: Utbildning av bibliotekspersonal m.m., 1971.
Riksdagen: Utbildning av bibliotekspersonal m.m., 1971.

5.6.2 Akademiska positioner

De akademiska positionerna ifråga om biblioteksutbildning är urskiljbara efter 1993 års reform. Dessförinnan är de inte lika tydliga men uppenbarar sig i remissammanhang.

Det uppstår ett problem ifråga om vad som skulle kunna anses representera en akademisk position. Knut Knutsson, som exempel, skulle kunna tänkas uttala sig om biblioteksutbildning utifrån en professorsposition. Det kanske han gör. I så fall återfinner man honom bland dem som anser att bibliotekskunskap inte har med vetenskap att göra och därför inte hör hemma på ett universitet eller högskola. Mer sannolikt är, att han uttalar sig som en pragmatisk stadsbibliotekarie. Man samtidigt erinra sig hans tidigare nämnda anspråk på att Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola skulle frambringa bibliotekarier på filosofie kandidat- och licentiatnivå. Det kanske bara skall tolkas som marknadsföring?

De akademiska konsistorierna har visat sig kunna göra olika ställningstaganden i förhållande till varandra. Det finns exempel på ståndpunkten att bibliotekskunskap inte har med vetenskap att göra och därför inte hör hemma på ett universitet eller högskola. Vidare kan man finna tankar om att bibliotekskunskap skulle kunna tänkas bli integrerat som ett teoretiskt ämne i hägnet av idé- och lärdoms-historia. Slutligen finns det de som har en positiv inställning till tanken på en akademisk yrkesutbildning.

1956 års utbildningsförslag kan sägas ge uttryck åt ett akademiskt synsätt genom sin konstruktion med huvudinriktning på att skapa ett akademiskt ämne. Det kan emellertid svårligen hävdas att förslaget levererades från en akademisk position. Det förhållandet att kommittén leddes av en överbibliotekarie vid ett universitetsbibliotek, som sannolikt var en drivande ordförande, ger inte underlag för ett sådant antagande. Man kan särskilt lägga märke till att överbibliotekariens eget universitet gjorde tummen ner för förslaget. Slutsatsen är snarare att Ottervik agerade som överbibliotekarie med betoning på bibliotekarie. Av intresse i sammanhanget är möjligen också att kommitténs sekreterare visserligen inte hade någon akademisk examen men förvisso hade artikulerat sig i utbildningsfrågan vid upprepade tillfällen.

Bibliotekshögskolans grundande 1972 och utbildningsreformen 1977 kan sägas ha åstadkommit en akademisk yrkesutbildning. Dess akademiska prestige var begränsad med tendens till obetydlig. Kan man tala om akademiska positioner i egentlig mening? Doktors- och licentiatexamina förekom i lärarkåren men inte i stort antal och inte särskilt nära utbildningens ämnesinnehåll. År 1986 omvandlades en tjänst på lektornivå till universitetslektor, men det var en engångsföreteelse och andra var inte lika lyckliga. År 1987 nyrekryterades en universitetslektor.¹⁶⁵ Företrädare som rektor 1972-1977, som prefekt från 1977 och framåt och som linjenämndens lärarledamöter och ordförande¹⁶⁶ 1977-1992 skulle kunna tänkas ha

---

¹⁶⁵ Uppgifter om tjänsterna från Högskolans i Borås personalavdelning den 28 oktober 2002.

¹⁶⁶ Vid 1980-talets mitt bestämde högskolestyrelsen att linjenämndens ordförande skulle väljas bland yrkeslivets företrädare, något som omöjliggör att den positionen vid den tidpunkten och senare kan definieras som akademisk. Seldén, L.: Swedish Library Education in Retrospect, 1993, s 41.

haft akademiska positioner, vilket på sätt och vis är självklart, men problemet ligger återigen i frågan om den akademiska prestigen.¹⁶⁷

En tydlig akademisk position skapades 1991 genom riksdagsbeslutet att inrätta en professur i biblioteks- och informationsvetenskap.¹⁶⁸ 1993 års utbildningsreform slopade bibliotekarieexamen men genom professuren existerade ämnet biblioteks- och informationsvetenskap, som från det året blev ett akademiskt ämne från grundnivå till forskarutbildningsnivå. Det var också året för den första disputationen i ämnet.¹⁶⁹ Ämnet spred sig från Borås och Göteborg till Lund, Umeå och Uppsala. Professorer och universitetslektorer växer i antal i takt med att doktorander disputerar.¹⁷⁰

5.6.3 Professionella positioner

Några positioner av allmänt slag låter sig identifieras. Sveriges allmänna biblioteksforening är en plattform från 1916, dess styrelse erbjuder positioner. Bibliotekskonsulenterna med sin sektion inom skolöverstyrelsen innehar från 1912 en position med maktbefogenheter i form av tillsyn och fördelning av statsbidrag. *Biblioteksbladet* är också från 1916 en plattform. Redaktören har en position. Ständigt tillträde till BBL med särskilda positioner i bladet har bibliotekskonsulenter och fackforening. Folkbibliotekariernas fackforening har från 1942 en tydlig position, medan motsvarande vid statliga bibliotek har en mindre tydlig. Tekniska litteratursällskapet från 1936 med dess Tidskrift för dokumentation från 1945 bildar en position med ett särskilt förhållande till ingenjörsvetenskapsakademien. Beröringspunkterna med tidigare nämnda positioner är inte starka.

Stadsbibliotekarierna, särskilt i de största städerna, jämte centralbibliotekarier (länsbibliotekarier) och landsbibliotekarier innehar positioner, som tillsammans med personlighet ger pondus vid aktioner och artikulationer av olika slag. Samma gäller riksbibliotekarien och universitetsbibliotekens och högskolebibliotekens överbibliotekarier. Positioner av icke-materiellt slag kan skapas av individer främst genom att de artikulerar sig.

Biblioteksskolan som position 1926-1972 är särskilt intressant i detta sammanhang. Någon av konsulenterna hade huvudansvar. Mot slutet av perioden rekryterades en rektor och ett par fasta lärare för ansvaret. Om folkbibliotekens korrespondensinstitut har fungerat som en position återstår att undersöka.¹⁷¹ Linjenämnden för kultur- och informationsyrken vid högskolan i Borås utgjorde 1977-1992 en position för företrädare för professionen. Studenterna hade under denna period också en utpräglad position. Lärarnas företrädare skulle i princip där ha haft en position av akademiskt slag men vår övertygelse om dess akademiska karaktär är inte fullständig. Den kanske var professionell? Eller blandad?

---

¹⁶⁷ Källkritiska resonemang måste vid fördjupade studier i denna sak föras rörande fördelar och nackdelar med egen syn respektive involvering i verksamheten. Lars Seldén var linjenämndsordförande 1979-1984 och prefekt 1986-1989.

¹⁶⁸ Munch-Petersen, E.: Professoratets første to år i Göteborg, 1993.

¹⁶⁹ Hjørland, B.: Emnerepræsentation og informationssøgning, 1993.

¹⁷⁰ Här gäller samma nyss nämnda källkritiska reservation.

¹⁷¹ Enligt brev från länsbibliotekarien Erik Silenstam den 15 november 2002 finns arkivet efter FKI vid Upsala stadsarkiv.

6 Eftertankar

Det kan finnas anledning att något fundera över relevansen av studien och dess eventuella fortsättning, vilka teoretiska överväganden som borde göras, de metodiska ansatser som kan väljas i ett arbete av vårt slag, över vad som är möjligt och viktigt att urskilja i vårt material och över vilken fortsättning som kan tänkas vara lovande.

6.1 Relevansbedömning

Försöken att identifiera biblioteks- och informationsvetenskapen och dess kunskapsinnehåll och kunskapsanspråk har med förkärlek gjorts med akademiska utgångspunkter. Gjorda avgränsningar bygger på en teoretisk grund. Akademiens logik tenderar att leverera smala kärnområden. Att studera ett områdes kunskapsbehov och kunskapskrav empiriskt är inget hjältedåd i sig, men att försöka inbegripa synpunkter från såväl praxis som akademi är måhända ett starkt motiv för att studien och dess fortsättning är ett gångbart projekt.

6.2 Teoretiska överväganden

Teoretisk förförståelse är en förutsättning för tolkning. Tolkningar är beroende av vald teori. Som framgår av uppdelningen av texten i steg 1 och steg 2 har författarna nalkats sina uppgifter från sinsemellan olika utgångspunkter, bland annat i teoretiskt avseende. Det uppstår då brister, motsägelser i logiken. Vår förhoppning är att vårt samarbete medför fördelar i form av kunskaper snarare än nackdelar i form av teoretisk inkonsistens.

Historiska metoder inbjuder till tolkningar i teoriramar med ideologiska förtecken. Det ställer krav på en medveten och öppen diskussion. Med diskursanalytiska metoder kan man utföra dekonstruktioner användbara i analysen. I kombination med historisk metod framstår dekonstruktioner som något ofärdigt. Rekonstruktioner blir nödvändiga.

Som texten ovan visar finns flera sätt att nå förståelse för kunskapen på ett fält vi kan kalla biblioteks- och informationsfält. Diskursanalys och historisk metod har använts. Slutligen urskiljs tre positioner på fältet, vilket leder tankarna mot sociologiska metoder. De olika sätten att söka förståelse bygger på olika ontologiska antaganden. Den ontologiska förutsättningen i Laclau & Mouffes teori om diskurs är att ett rent objektivet plan är omöjligt att skåda. Det är inte frågan om att ett sådant plan inte skulle finnas eller att allt finns inom människan. En reell värld förnekas inte, men tanken om att världen skulle kunna uppfattas oberoende av betraktarens öga motsägs. Det vi uppfattar av världen uppfattar vi också som *någonting*. Hur detta någonting låter sig upplevas och beskrivas är beroende av de begrepp som står till betraktarens förfogande.

Pierre Bourdieus teorier om det sociala förutsätter till skillnad från Laclau & Mouffe objektiva sociala strukturer och hierarkier. Diskurser uppfattas som underkastade fältets ordning. Det sätt på vilket agenter producerar och förhåller sig till diskurser är beroende av deras position på ett socialt fält. Bourdieu betonar

ofta de objektiva sociala strukturernas kraft, men han överbetonar dem inte. Diskursers konstituerande egenskaper erkänns i viss grad vilket kan tolkas som en del i strävandet efter en "konstruktivistisk strukturalism" eller "strukturalistisk konstruktivism".

Låter sig dessa olika perspektiv integreras för en analys och förståelse av ett biblioteks- och informationsfält? Lilie Chouliaraki & Norman Faircloughs teoretiska arbete för Critical Discourse Analysis bygger till stora delar på Pierre Bourdieus tankar om det sociala och Laclau & Mouffes diskursteori.¹⁷² De olika teorierna vägs samman och bildar ett förslag till en teoretisk grund för diskursanalys i vilken sociala strukturer betraktas som både förutsättningen för och resultatet av kommunikativ interaktion. Det för teoribygget viktiga begreppet diskursordning uppfattas som den diskursiva aspekten av ett socialt fält. En analys av en diskursordning bör enligt Chouliaraki & Fairclough ramas in i en analys av det sociala fältet. En skiss av fältet kan då fungera som en bakgrund för mer detaljerad analys av diskursiva praktiker. Finns det möjligheter att utifrån denna teoretiska utgångspunkt förstå uppfattningar om kunskap på ett biblioteks- och informationsfält? Finns möjligheter att nå ett historiskt perspektiv?

Ovan urskiljs tre positioner, vars innehavare agerar på ett socialt fält. Agerandets språkliga uttryck finns åtminstone delvis tillgängligt i dokument av olika slag. Genom en dekonstruktion av dessa uttryck är det möjligt att nå förutsättningar såsom antaganden och strävanden som ligger till grund för uttryckens karaktär. En analys av det sociala fält som uppstår genom agenternas interaktioner och relationer kan fungera som en triangulering och ge ytterligare perspektiv på diskursiva förhållanden. Omvänt kan diskursanalys fördjupa förståelsen av sociala strukturer. Genom denna typ av metodologisk triangulering finns förutsättningar att förstå ett dialektiskt förhållande mellan struktur och diskurs som just dialektiskt. Kanske kan man då nå principer för ordning som transcenderar en dualistisk uppfattning.

6.3 Metoder

I artikeln har diskursanalytiska och historiska metoder använts. Den första iakttagelsen man kan göra är diskursanalysens effektivitet vad gäller att visa på antagonismer och harmonier. Historiska metoder erbjuder möjligheter att finna instanser och göra tolkningar.

Den historiska metodens begränsning ligger i att källmaterialet är som det är – kompletteringar är normalt sett svår genomförbara. Intervjuer av kvarlevande är dock en möjlighet. När det gäller 1900-talshistoria är materialbrist vanligen inte ett stort problem. Motsatsen kan inträffa, vilket dock inte i sig eliminerar risken för att materialet kan vara ojämnt och skevt. En annan sorts svårighet ligger i att fastställa materialets egentliga omfattning (och var det finns). Därvidlag behöver ytterligare granskningar genomföras. Försiktighet i tolkningarna har blivit följd.

---

¹⁷² Chouliaraki, L. & Fairclough, N.: *Discourse in late modernity*, 1999.
Bourdieu, P. & Wacquant, L.J.D.: *An Invitation to Reflexive Sociology*, 1992.
Laclau, E. & Mouffe, C.: *Hegemony & socialist strategy*, 1985.
Jämför även not 15.

6.4 Gjorda distinktioner

Folkbildningsspåret framstår tydligt. Folkbildningsarbetet skulle kunna påstås vara folkbibliotekens *raison d'être* under pionjär- och genombrottsskedena. Relationen folkbildning – folkbibliotek framstår fram till 1950-talet som oproblematiske. Något av ett brott i relationen utgör folkbibliotekssakkunnigas förslag att avveckla statsbidragen till studiecirkelbibliotek.¹⁷³ Ett centralt avsnitt i samma text formulerar sig kring demokratiaspekten vad gäller tyngdpunkten i folkbibliotekens verksamhet medan Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm på 1960-talet betonar folkbibliotekens didaktiska funktion och att folkbildningsfunktionen har kompletterats med en servicefunktion.¹⁷⁴ Brister i folkbibliotekens anknytning till folkbildningen uttrycks med oro i folkbiblioteksutredningen, i specialgruppens text och hos Ristarp och Andersson. Brister i utbildningen hålls, åtminstone delvis, i ansvar för detta.¹⁷⁵

Oenigheten kring vad som är gemensamt och separat i biblioteksväsendet i allmänhet och i utbildningen i synnerhet är ett genomgående tema under decennier. Valfrid Palmgren och hennes chef Erik Dahlgren var inte eniga. Skolöverstyrelsen och folkbibliotekarieföreningen stod emot varandra på 1950-talet. 1958 års rationaliseringsundersökning vid folkbiblioteken och Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm 1969 kom till olika resultat. Detsamma gäller specialgruppen och Svenssongruppen. Grundandet av bibliotekshögskolan verkar ha fungerat som en vattendelare. Krafter som verkade för en uppdelning växte. Tolkningar är problematiska och kan gå åt olika håll, kan till exempel kretsa kring makt och kan handla om att undergräva respektive försvara jurisdiktion.

Relationen folkbibliotek – akademi har undergått förändringar, försämrats rätt och slätt. Folkbildningssväsendet, i synnerhet dess populärvetenskapliga föreläsningssverksamhet, stod vid folkbibliotekens pionjärperiod i ett särdeles gott förhållande till akademien.¹⁷⁶ Omvänt var akademins intresse för folkbildningen likaså stort, manifesterat genom diverse föreningsbildningar vid universiteten. Man kan räkna med en överspridningseffekt till folkbiblioteksväsendet. Värdet av en akademisk examen för yrket var institutionaliserat mellan 1943 och 1972, medan själva yrkesutbildningen var postakademisk på en nivå, som kan ifrågasättas om den var akademisk. De akademiska värdena relativiseras tydligt av folkbibliotekssakkunniga 1949 och existerar inte i folkbiblioteksutredningen 1984. Om Möhlenbrock kan tolkas som ett symptom på inställningen i folkbiblioteksvärlden så ger han inte uttryck för någon högre uppskattning av akademien.¹⁷⁷ Specialgruppens inställning i frågan är efter läsning ovan väl känd. Det är att gå för långt att hävda

---

173 Folkbibliotekssakkunniga: Folk- och skolbibliotek, 1949, s 59ff.

174 Op.cit., s 41f.

Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm: Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik, 1969, s 89.

175 Folkbiblioteksutredningen: Folkbibliotek i Sverige, 1984, s 209.

Sveriges allmänna biblioteksforening. Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor: Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek, 1989, s 21ff.

Ristarp, J. & Andersson, L.G.: Mitt i byn!, 2001, s 114.

Jämför ovan s 32-34.

176 Folkbildningskommittén: Folkbildningskommitténs utlåtande, 1923, s 192-209.

Jämför om Nils Lundahl ovan s 46.

177 Möhlenbrock, S.: Folkbildning och bibliotek, 1989, s 106f.

att Svenssongruppen agerade för att stärka en positiv relation mellan folkbibliotek och akademi.

En fråga som man ställer sig efter att ha gått igenom ett material av ett visst omfång är: Varför är vetenskapliga bibliotek relativt osynliga? Viktiga artikulatio- ner kring dem hör hemma i annat material och fordrar ytterligare granskning. En liknande fundering infinner sig beträffande företagsbiblioteken: Tillhör de samma sociala fält som det övriga biblioteksväsendet? Några detaljer tyder på att så var fallet: Edenman tänkte sig det i sina utredningsdirektiv och Kajsa Hellström med rötter i närheten av den miljön¹⁷⁸ utsågs till bibliotekshögskolans första rektor. Andra förhållanden tyder på en mer separat ställning: en särskild tidskrift och en särskild intresseorganisation. Dessa och liknande källor står på väntelista för ytter- ligare utredning.

7 Referenser

Utöver nedan angivna dokument har även allmänna och biografiska uppslagsverk anlitats och sökningar i LIBRIS, arkivdatabaser och andra webbkällor företagits för att fastställa årtal och somliga personuppgifter.

7.1 Otryckt material

Riksarkivet

RA/322232 (Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm. Statens offentliga utredningar, 1969:37).

SE/RA/420262.19 Ö IV (Skolöverstyrelsens bibliotekssektion)

7.2 Använd litteratur

1958 års rationaliseringsundersökning vid folkbiblioteken. *Organisation och arbetsmetoder vid kommunala bibliotek: betänkande avgivet av särskilda kommitterade*. Stockholm: Bibliotekstjänst, 1960. 212 s.

Ahlstedt, Valter. "Kring betänkandet." *BBL: Biblioteksbladet* 34 (1949): 323-327.

Ahlstedt, Valter. "Bibliotekarietutbildningen vid Stockholms stadsbibliotek." *Biblioteket och vi* (1950): 19-24.

Ahlstedt, Valter. *Att utbilda folkbibliotekarier: Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola 1948-1977. (Stockholms stadsbiblioteks skriftserie, 5)*. Stockholm: Stockholms stadsbibliotek, 1990. 59 s.

Antonsson, Birgit. *Bibliotekarietutbildning för innehavare av doktorsexamen och motsvarande kompetens. (UHÄ-rapport, 1984:2)*. Stockholm: UHÄ, 1984.

---

¹⁷⁸ Ingenjörssakademien och Tekniska litteratursällskapet.

Berggren, Gösta. "Skrivelse till Svenska folkbibliotekarieföreningens medlemmar i anledning av förslag till bibliotekarieutbildning för folkbiblioteken framlagt av föreningens utbildningskommitté, 1952." *BBL: Biblioteksbladet* 41 (1956): 612-614.

Bibliotekshögskolan. Översynsgruppen. *Utbildning vid Bibliotekshögskolan i Borås: förslag*. Borås, 1977. 24 s.

Bohman, Nils, ed. *Svenska män och kvinnor: biografisk uppslagsbok*. Stockholm: Bonnier, 1942. 8 vol.

Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc J. D. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity, 1992. 332 s.

Budd, John. *Knowledge and knowing in library and information science: a philosophical framework*. Lanham, Md.: Scarecrow, 2001. 361 s.

Budd, John & Raber, D. "Discourse Analysis: Method and Application in the Study of Information." *Information Processing & Management* 32 (1996): 217-226.

Chouliaraki, Lilie & Fairclough, Norman. *Discourse in late modernity: rethinking critical discourse analysis*. (Critical discourse analysis series). Edinburgh: Univ. Press, 1999. 168 s.

Dellgran, Peter & Höjer, Staffan. *Kunskapandets villkor och gestalt: En studie av uppsatser i socionomutbildningen 1977-97*. (CUS-skrift, 1999:1). Stockholm: Socialstyrelsen. Centrum för utvärdering av socialt arbete, 1999. 131 s.

Dellgran, Peter & Höjer, Staffan. *Kunskapsbildning, akademisering och professionalisering i socialt arbete*. Göteborg: Univ., 2000. 100 s. Diss.

Eklund, Per. *Bibliotekarieutbildning för forskarutbildade: en utvärdering*. (UHÄ-rapport, 1988:5). Stockholm: Universitets- och högskoleämbetet, 1988. 21 s.

Enmark, Romulo & Seldén, Lars. "The education of library and information professionals in Sweden." In *Education for librarianship in the Nordic countries*, ed.: Ole Harbo & Niels Ole Pors, 121-161. (The education of library and information professionals). London: Mansell, 1998.

Eskelin, Carina. "Bibliotekariens kompetens - en svårbestämd art?" *DIK-forum*, nr 17 (2002): 20.

Folkbibliotekssakkunniga. *Folk- och skolbibliotek*. (Statens offentliga utredningar, 1949:28). Stockholm, 1949.

Folkbiblioteksutredningen. *Folkbibliotek och folkbildning i samverkan: rapport från en arbetsgrupp inom Folkbiblioteksutredningen*. (Ds U, 1982:15). Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förl., 1982. 91 s. Arbetsgruppen: Kent Johansson och Ants Viirman.

Folkbiblioteksutredningen. *Folkbibliotek i Sverige: Betänkande av folkbiblioteksutredningen*. (Statens offentliga utredningar, 1984:23). Stockholm, 1984.

Folkbildningskommittén. *Folkbildningskommitténs utlåtande: utgivet av Oscar Olsson*. Vol. 1: en vidgad folkbildningsverksamhet. Stockholm: Oskar Eklund, 1923. 245 s.

Folkbildningssakkunniga. *Det fria och frivilliga folkbildningsarbetet: Betänkande med utredning och förslag*. (Statens offentliga utredningar, 1924:5). Stockholm, 1924.

- Frohmann, Bernd. "Discourse Analysis as a Research Method in Library and Information-Science." *Library and Information Science Research* 16, nr 2 (1994): 119-138.
- Hansson, Joacim. *Klassifikation, bibliotek och samhälle. (Skrifter från Valfrid, 19)*. Borås: Valfrid, 1999. 329 s. Diss. Göteborg: univ.
- Hawkes, Terence. *Structuralism & semiotics*. London: Methuen, 1977. 192 s.
- Hjørland, Birger. *Emnerepræsentation og informationsøgning: Bidrag til en teori på kundskabsteoretisk grundlag. (Skrifter från Valfrid, 4)*. Borås: Valfrid, 1993. 258 s. Diss. Göteborg: Univ.
- Höglund, Lars. "Bibliotekarieutbildning och professionell profil." *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen* Vol. 78, nr 3/4 (1991): 72-79.
- Knutsson, Knut. "Bibliotekarieutbildningen." *BBL: Biblioteksbladet* 34 (1949): 320-322.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal. *Hegemony & socialist strategy*. London: Verso, 1985. 197 s. 2. ed. 2001.
- Linder, Greta. *Folkbibliotekarieryket, 1955*.
- Linder, Greta. "När vi började." In *Idéer och resultat*, ed.: Bengt Holmström & Märta Sjögren, 183-201. (*Malmö stadsbiblioteks vänners skriftserie, 7*). Malmö: Allhem, 1961.
- Munch-Petersen, Erland. "Professoratets første to år i Göteborg." *Svensk biblioteksforskning*, nr 4 (1993): 3-6.
- Myrstener, Mats. "Stockholms stadsbiblioteks tillkomst: ekonomi, ideologi och kamp om framtiden." *Svensk biblioteksforskning/Swedish Library Research*, nr 4 (1996): 17-27.
- Möhlenbrock, Sigurd. *Förnyelse och debatt. (Biblioteksdebatt, 12)*. Lund: Bibliotekstjänst, 1980. 71 s.
- Möhlenbrock, Sigurd. *Folkbildning och bibliotek*. Göteborg: Tre böcker, 1989. 246 s.
- Nilsson, Gustaf. "Kompetens och utbildning." *Biblioteket och vi* (1950): 5-10.
- Norlind, Wilhelm. *Svensk biblioteksmatrikel*. Stockholm: Sveriges allmänna biblioteksförening, 1932. 58 s.
- Nättorp, Bengt. *Undersökning av bibliotekariernas arbetsmarknad: Högskolan i Borås: Bibliotekshögskolan, 1987*.
- Olsson, Björn. *Att torgföra vetenskap: det vetenskapliga föredragets och populärföreläsningens teori, praktik och kultur. (Svensk sakprosa, 24)*. Lund: Studentlitteratur, 2001. 149 s. Orig. publ. 1998. URL: http://www2.studentlitteratur.se/svensksakprosa/Olsson_rapp24.pdf. Access den 23 oktober 2002.
- Ottervik, Gösta. "Sextio år - i tre steg." *BBL: Biblioteksbladet* 60, nr 11 (1975): 199-205.
- Palmgren, Valfrid. *Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige*. Stockholm, 1911. 244 s.

Puke, Hans & Söderblom, Harriette. "Stockholms stadsbibliotek under sex stadsbibliotekarier." In *Bibliotekarierollen i förändring*, ed.: Greta Renborg, 97-119. (*Stockholms stadsbiblioteks skriftserie, 1986:1*). Stockholm: Stockholms stadsbibliotek, 1986.

Regeringen. *Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av bibliotekspersonal m.m.: given Stockholms slott den 26 mars 1971. (Riksdagen. Proposition, 1971:52)*. Stockholm, 1971. 43 s.

Riksdagen. "Utbildning av bibliotekspersonal m.m.", 101-111. (*Riksdagen. Protokoll, fredagen den 28 maj 1971, nr 99*). Stockholm, 1971.

Riksdagen. "Utbildning av bibliotekspersonal m.m.", 113-127. (*Riksdagen. Protokoll, fredagen den 28 maj 1971, nr 100*). Stockholm, 1971.

Riksdagen. Kommittébetänkanden. *Förslag angående ändrade grunder för statsunderstöd åt anstalter för populärvetenskapliga föreläsningar: afgifvet den 12 januari 1911 af tillkallade sakkunniga. (Riksdagen. Bihang till riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1911, 2:2:6:4)*. Stockholm, 1911. 99 s.

Riksdagen. Kommittébetänkanden. *Förslag angående statsunderstöd åt kommunala bibliotek, skolbibliotek och vissa organisationers bibliotek: afgifvet den 25 januari 1912 af tillkallade sakkunniga. (Riksdagen. Bihang till riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1912, 2:2:8)*. Stockholm, 1912. 126 s.

Riksdagen. Utbildningsutskottet. *Utbildningsutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av bibliotekspersonal m.m. jämte motioner. (Riksdagen. Utbildningsutskottet, 1971:19)*. Stockholm, 1971. 9 s.

Ristarp, Jan & Andersson, Lars G. *Mitt i byn!: om det moderna folkbibliotekets framväxt*. Lund: Bibliotekstjänst, 2001. 253 s.

Seldén, Lars. "Bibliotekarieutbildningen i Sverige." *NORDINFO-nytt* 12, nr 4 (1989): 39-56.

Seldén, Lars, ed. *Biblioteken och framtiden. (Skrifter från 'Bibliotekshögskolan och Centrum för biblioteksforskning publicerar', 3)*. Göteborg: Centrum för biblioteks- och informationsvetenskap, 1992. 350 s.

Seldén, Lars. "Swedish Library Education in Retrospect." *Svensk biblioteksforskning/Swedish Library Research*, nr 2-3 (1993): 31-44.

Sjölin, Mats. *Bibliotekariens kunskap: en diskursanalys. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2002:35)*. Borås: Högsk. i Borås Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2002. 59 s. Abstract in English: The Librarians Knowledge: a Discourse Analysis.

Stockholms stadsbibliotek. *Studieplan för biblioteksassistent- och bibliotekarieexamen vid Stockholms stadsbibliotek*. Stockholm, 1948. 19 s.

Stockholms stadsbibliotek. *Studieplan för biblioteksassistent- och bibliotekarieexamen vid Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola*. Stockholm, 1952. 20 s.

Svenska folkbibliotekarieföreningens utbildningskommitté 1952. "Förslag till bibliotekarieutbildning för folkbiblioteken." *BBL: Biblioteksbladet* 41 (1956): 609-614.

Sveriges allmänna biblioteksforening. "SAB:s yttrande över folkbibliotekssakkunnigas betänkande." *BBL: Biblioteksbladet* 34 (1949): 305-319.

Sveriges allmänna biblioteksforening. *Sjätte nordiska biblioteksmötet i Uppsala 1950: redogörelse*. Uppsala, 1951. 342 s.

Sveriges allmänna biblioteksforening. Specialgruppen för regionala biblioteksfrågor. *Bättre utbildning för framtidens folkbibliotek*. Stockholm: Sveriges allmänna biblioteksforening, 1989.

Sveriges allmänna biblioteksforenings utbildningskommitté. "Förslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allmän- och specialbibliotek." *BBL: Biblioteksbladet* 41 (1956): 589-623.

Talja, Sanna. "Constituting 'Information' and 'User' as Research Objects: A Theory of Knowledge Formations as an Alternative to the Information Man-Theory." In *Information Seeking in Context: Proceedings of an International Conference on Research in Information Needs, Seeking and Use in Different Contexts, 14-16 August 1996, Tampere, Finland*, ed.: Pertti Vakkari et al. London: Taylor Graham, 1997.

Talja, Sanna. "Discourse analysis in the development of a regional information service." In *Library and Information Studies: Research and Professional Practice. Proceedings of the 2nd British-Nordic Conference on Library and Information Studies, Queen Margaret College, Edinburgh, 1997*, ed.: M Beaulieu et al. London: Taylor Graham, 1997.

Talja, Sanna. *Music, culture, and the library: an analysis of discourses*. Lanham, Md.: Scarecrow, 2001. 239 s.

Tengström, Emin. *Forskningsanknytning av bibliotekarielinjen vid Högskolan i Borås: förslag till åtgärder. (UHÄ-rapport, 1986:1)*. Stockholm, 1986. 79 s.

Thottie, Thomas & Törngren, Margareta. "Bo Martinsson: SAB:s styrelseordförande 1974-1986." *BBL: Biblioteksbladet*, nr 4 (1999): 27.

Torstensson, Magnus. "Folkbibliotekarieryket: Framväxt, utbildning, forskning: Exemplet USA och några svenska jämförelser." *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*, nr 3-4 (1991): 93-121.

Tynell, Knut. "Bibliotekskursen våren 1926." *BBL: Biblioteksbladet* 12 (1927): 41-52.

Tynell, Knut. *Folkbiblioteken i Sverige. (Norstedts lilla bibliotek)*. Stockholm: Norstedt, 1931. 268 s.

Tynell, Lars. "Ett porträtt av författaren som valp' eller Mina tidiga bibliotek." In *Några hyll(nings)centimeter*, ed.: Anders Burius et al., 465-471. Stockholm: Kungl. biblioteket, 1998.

Törnqvist, Ingvar. *Oscar Olsson folkbildaren. (Linköping Studies in Education and Psychology: Dissertations, 46)*. Stockholm: Sober, 1996. 354 s.

Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarietutbildningen. *Bibliotekarietutbildningen i framtiden: slutrapport från gruppen för översyn av bibliotekarietutbildningen. (UHÄ-rapport, 1991:17)*. Stockholm: UHÄ, 1991. 40 s.

Universitets- och högskoleämbetet. Gruppen för översyn av bibliotekarietutbildningen. *Förnyad bibliotekarietutbildning: En fakta- och idéskrift. (UHÄ-rapport, 1991:1)*. Stockholm: UHÄ, 1991. 36 s.

Utredningen om forskningens och forskarutbildningens situation i den nya högskolan. *Forskarutbildningens meritvärde: betänkande. (Statens offentliga utredningar, 1981:30)*. Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förl., 1981. 224 s.

Utredningen rörande utbildning av bibliotekspersonal mm. *Utbildning för bibliotek, arkiv och informatik: betänkande. (Statens offentliga utredningar, 1969:37)*. Stockholm: Utbildningsdepartementet, 1969. 238 s.

Wallin, Kerstin. *Valfrid Palmgren: en bortglömd pionjär: en biografisk skiss*. Stockholm: Pedagogiska institutionen Stockholms univ., 1996. 21 s. Magisteruppsats.

Wallin, Kerstin E. "Valfrid Palmgren: kvinnlig visionär på KB." In *Några hyll(nings)centimeter*, ed.: Anders Burius et al., 325-332. Stockholm: Kungl. biblioteket, 1998.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Övers.: Sven-Erik Torhell. Lund: Studentlitteratur, 2000. 205 s. Orig:s titel: Diskursanalyse som teori og metode.

Wirde, Karl Gustav. "Utbildningsfrågan ur personalföreningens synvinkel." *Biblioteket och vi* (1950): 11-16.

Åberg, Åke. "Folkbibliotekens historia intill 1960-talet." In *Folkbibliotek i tal och tankar: en faktarapport*, ed.: Folkbiblioteksutredningen, 47-85. Stockholm: Liber, 1982.

Åkerstedt, Jonas. *Den litterate arbetaren: bildningssyn och studieverksamhet i ABF 1912-1930*, 1967. 262 s. Summary in English: The educated worker.